

Vključevanje vidika spola v proračun: praktično izvajanje
SVET EVROPE

CDEG (2008) 15

Vključevanje vidika spola v proračun: praktično izvajanje

Priročnik

Pripravila Sheila Quinn

Generalni direktorat za človekove pravice

in pravne zadeve

Svet Evrope

April 2009

Francoska izdaja: Enakost spolov v proračunu: za praktično izvajanje.
Priložnik

Sheila Quinn je svetovalka in raziskovalka, ki prihaja iz okrožja Wicklow na Irskem, osredotoča pa se na enakost (predvsem enakost spolov) in socialno vključenost. Je članica upravnega odbora Ženske Skupine Združenega kraljestva za proračun.

Avtorica se želi vsem predstavnicam in predstavnikom držav članic Sveta Evrope zahvaliti za poslane informacije in gradivo, Usmerjevalnemu odboru za enakost žensk in moških (CDEG) pa za njihovo strokovno mnenje o osnutkih dokumenta. Zahvala za informacije in povratne informacije o pobudah za zagotavljanje proračunskih sredstev za vidik spola v posameznih državah gre tudi članicam Evropske mreže za vključevanje vidika spola v proračun, predvsem Diani Elson, Elisabethi Klatzer, Regini Frey, Alisi McKay, Yloandi Jubeto, Priyi Alvarez, Angeli O'Hagan, Annalisi Rosselli in Theri van Osch. Posebna zahvala gre Anne Marie Faradji in Pauli Hinchy iz Sekretariata Sveta Evrope za njune napotke in njuno potrpežljivost.

Generalni direktorat za človekove pravice in pravne zadeve Sveta Evrope F-67075, Strasbourg Cedex

<http://www.coe.int/>

© Svet Evrope, 2009

Natisnjeno v Svetu Evrope

Uvod

Poudarki v priročniku
Ciljno občinstvo
Napredek pri integraciji načela enakosti spolov
Vključevanje vidika spola v proračun – ambiciozen projekt
Vsebina priročnika

Kako vključevati vidik spola v proračun

Uvod
Temeljni pogoji za vključevanje vidika spola v proračun
Razumevanje vidika spola
Politična zaveza
Upravne obveznosti
Vladne politike enakosti spolov na operativni ravni
Vključevanje vidika spola v vsakodnevne procese – Integracija načela enakosti spolov kot organizacijska sprememba
Ugotavljanje potreb po podatkih in vzpostavljanje sistemov

Tri stopnje vključevanja vidika spola v proračun
Orodja za vključevanje vidika spola v proračun
Analiza javnih izdatkov z vidika spola
Temeljni pristop – analiza koristi
Razširitev analize
Izpopolnjevanje strokovnega znanja o enakosti spolov
Vključevanje vidika spola kot kategorije analize

Vključevanje vidika spola v proračun na različnih ravneh

Osrednja državna raven
Zakonska podlaga za vključevanje vidika spola v proračun
Povezovanje vključevanja vidika spola v proračun z reformo proračuna
Razčlenitev stroškov
Vključevanje vidika spola v proračun na resorni /sektorski ravni
Vključevanje vidika spola v proračun na regionalni/lokalni ravni države

Vključevanje vidika spola v proračun na programski ravni
Pilotna pobuda za vključevanje vidika spola v proračun

Vloga civilne družbe

Uvod

Avstrija – Opazovalna skupina: Vidik spola in javne finance

Nemčija – Zvezna pobuda za vključevanje vidika spola v proračun - BigBudget

Španija - Platforma za presojo vpliva na spol zdaj

Združeno kraljestvo – Ženska skupina Združenega kraljestva za proračun

Evropska mreža za vključevanje vidika spola v proračun

Priloge

Glosar

Viri

Spletišča

Literatura

UVOD

Poudarki v priročniku

Osrednji namen te publikacije je ponuditi smernice za praktično vključevanje vidika spola v proračun. To ni prva knjiga te vrste. Veliko je že publikacij, ki govorijo o pomenu vključevanja vidika spola v proračun in opisujejo njegovo ozadje in zgodovino; nekaj jih je navedenih na koncu priročnika v Virih na strani 71.

Ta priročnik predpostavlja razumevanje vidika spola, ciljev strategije za enakost spolov, načinov, kako se kaže neenakost spolov, potrebe po strukturnih spremembah, da se odpravijo nenamerni predsodki v zvezi s spolom, in osnov integracije načela enakosti spolov kot strategije za zagotavljanje enakosti spolov. Vključevanje vidika spola v proračun – kot orodja za integracijo načela enakosti spolov – ni mogoče brez razumevanja teh temeljnih pojmov. Nekatere pilotne pobude so tistim, ki se s tem ukvarjajo, dejansko omogočile novo in poglobljeno razumevanje koncepta spola. Kljub temu pa strategija vključevanja vidika spola v proračune zahteva predhodno znanje in izkušnje z reševanjem vprašanj, povezanih z enakostjo spolov. Vidik enakosti spolov v proračunu sam po sebi ni začetno orodje.

V naslednjem poglavju z naslovom *Kako vključevati vidik enakosti spolov v proračun*, se na strani 10 začne razprava o vrsti potrebnih izkušenj in pogojih, ki morajo biti izpolnjeni, da se vidik enakosti spolov lahko vključi v proračun. So del pristopa, »kako vključevati vidik enakosti spolov v proračun«. Pri prebiranju tega priročnika bi koga lahko zamikalo, da ta podpoglavja preskoči in se posveti besedilu, ki govori o posebnih orodjih in pristopih. Povpraševanje po posebnih orodjih, temeljnih izhodiščih in jasno začrtanih korakih je precejšnje. Toda osnov ni mogoče zaobiti ali pa jih preskočiti. To še zlasti velja, če naj bi bilo vključevanje vidika spola v proračun v praksi kaj več kot zgolj analitično delo in bi postalo osrednja strategija.

Izkušnje mnogih izvajalk in izvajalcev kažejo, da se je pomembneje – ker je orodje pač treba prilagoditi – osredotočiti na razvoj pristopa, ki bo upošteval lokalne okoliščine. Orodje za analizo, preoblikovanje in integracijo v politike bodo na vrsti, ko bo cilj opredeljen.

Kaj je vključevanje vidika spola v proračun?

- Je način povezovanja politike enakosti spolov z makroekonomsko politiko.
- Temelji na predpostavki, da proračun ni nevtralen glede na spol.
- Nanaša se na prihodkovno in odhodkovno stran proračuna.
- Začne se z analizo vpliva proračuna na ženske in moške ter se nadaljuje z vključitvijo vidika spola v načrtovanje proračuna.
- Je način za spodbujanje integracije načela enakosti spolov.

- Ne pomeni **ločenega** proračuna za ženske.
- Pomeni načrtovanje proračuna, ki se osredotoča na ljudi.
- Omogoča podrobnejši pregled nad proračunskimi rezultati.
- Omogoča bolj ciljno usmerjeno in zato učinkovitejše razporejanje sredstev za financiranje javne porabe.
- Narekuje sodelovanje širšega kroga zainteresiranih strani in s tem pogloblja demokratične procese.
- Uporablja se lahko za posamezne proračunske postavke ali proračunske programe.
- Njegov končni cilj je poskrbeti, da se pristop, ki upošteva spol, uporablja za vse vidike proračunskega postopka in da je načelo enakosti spolov pomemben sestavni del politik.

Ciljna javnost

Ta priročnik je namenjen tistim, ki so odgovorni za vključevanje vidika spola v proračun. Vključevanje vidika spola v proračun, kot ga opredeljuje Svet Evrope, je integracija načela enakosti spolov v proračunski postopek*.

Oprelitev vključevanja vidika spola v proračun:

»Vključevanje vidika spola v proračun je integracija načela enakosti spolov v proračunski postopek.« Pomeni presojo proračuna z vidika spola in vključuje vidik spola v vse ravni proračunskega postopka ter prestrukturira prihodke in odhodke tako, da se spodbuja enakost spolov.

Oprelitev integracije načela enakosti spolov, kot jo je oblikoval Svet Evrope, določa tiste, ki so zanjo odgovorni, to pa so »akterji, ki običajno sodelujejo pri oblikovanju politike«.

Oprelitev Integracije načela enakosti spolov

Svet Evrope jo opredeljuje kot »(re)organizacijo, napredek, razvoj in vrednotenje političnih procesov tako, da akterji, ki običajno sodelujejo pri oblikovanju politike, vključujejo vidik enakosti spolov v vse politike, na vseh ravneh in vseh stopnjah«.

Vključevanje vidika spola v proračun se zato nikakor ne more prepustiti neki novi strokovni skupini, pač pa se morajo z njim spoprijemati in ga nazadnje sprejeti vsi tisti, katerih vsakodnevno delo je oblikovanje in izvajanje javnih politik ter opravljanje storitev.

* Za številne projekte v obdobju, ko se je vključevanje vidika spola v proračun še razvijalo, bi lahko rekli, da ne ustrezajo tej opredelitvi. Pogosto se pričakovanja, povezana z vključevanjem vidika spola v proračun, precej razlikujejo od tistih, ki so povezana s strategijo integracije načela enakosti spolov. V številnih na novo nastalih neodvisnih državah si kampanje, ki se zavzemajo za vključevanje vidika spola v proračun, predvsem prizadevajo, da se zagotovi več sredstev za socialne storitve in socialno zaščito. V točki A pilotne pobude za vključevanje vidika spola v proračun, na strani 52, je obravnavana vrsta projektov, katerih cilj je zagotoviti, da se pri sprejemanju proračunskih odločitev, ki pa iz različnih razlogov niso v skladu s pristopom integracije načela enakosti spolov, upošteva vidik spola.

Glavnino dela bodo torej opravili voljene predstavnice in predstavniki, javne uslužbenke in uslužbenci in drugi zaposleni v javnem sektorju. Za dobro upravljanje na splošno – za vključevanje vidika spola v proračun pa še prav posebej – je potrebno, da pri tem sodelujejo tudi drugi, kot so civilna družba, poslanke in poslanci v parlamentu, socialni partnerji, sindikati, strokovnjakinje in strokovnjaki za enakost spolov in tudi akademski krogi. Predvsem pa se morajo »akterji, ki običajno sodelujejo pri oblikovanju politike«, povezati z ženskami, odpreti prostor za njihovo sodelovanje in ustvariti možnosti, da se bo slišal njihov glas.

Ključna je vloga civilne družbe. Prav civilna družba je opravila precej pionirskega dela pri vključevanju vidika spola v proračun. Povsod tam, kjer je bilo vključevanje vidika spola v proračun najuspešnejše, je bila civilna družba aktivno udeležena pri njegovem spodbujanju, zagovarjanju, strokovni podpori in nadzorovanju izvajanja.

Napredek pri integraciji načela enakosti spolov

Ocena izvajanja integracije načela enakosti spolov kaže na številne omejitve in izzive. (Glej *Opažanja o integraciji načela enakosti spolov* v nadaljevanju.). Tisti, ki se zavzemajo za vključevanje vidika spola v proračun, imajo določene pomisleke glede povezovanja vključevanja vidika spola v proračun z integracijo načela enakosti spolov. Prvo načelo, ki se osredotoča na proračun – na denar – vnaša vidik spola v novo področje oblikovanja državne politike. Kot je zapisal Holvoet, vključevanje vidika spola v proračun »osvobaja vidik spola "mehkih" socialnih pridihov in ga dviguje na raven makroekonomije« (Holvoet 2006). Začetno navdušenje v obliki političnih zavez, s katerim je bila integracija načela enakosti spolov pred več kot desetletjem sprejeta skoraj povsod, je splahnelo. Vseeno pa je še nekaj upanja, da bi lahko razprava o vključevanju vidika spola v proračun ponovno oživila integracijo načela enakosti spolov. In prav ta priročnik vključevanje vidika spola v proračun umešča v okvir integracije načela enakosti spolov ob predpostavki, da integracije načela enakosti spolov ni mogoče doseči brez osredotočenja na proračun.

Vključevanje vidika spola v proračun – ambiciozen projekt

Koncept vključevanja vidika spola v proračun je povzročil precejšnjo osuplost, ko je pred nekako desetimi leti začel nastajati kot potencialno produktivna strategija v Evropi. Kako je mogoče hkrati govoriti o enakosti spolov in državnem proračunu? To sta bili področji politike, ki sta pripadali različnima svetovoma. Vprašanja enakosti spolov so spadala v resor socialne politike, načrtovanje proračuna pa je bilo predvsem domena uglednejšega finančnega resorja. Kljub postavljanju pomembnih globalnih mejnikov pa zaveze za spodbujanje enakosti spolov niso dobile statusa prednostnih nalog. Po drugi strani pa

Opažanja o integraciji načela enakosti spolov

- Strategijo je treba usmerjati z vrha in z močno politično voljo.
- Potrebni sta večja konceptualna jasnost in doslednost pri pojasnjevanju, kaj je integracija načela enakosti spolov.
- Številnim akterjem manjka strokovnosti, zlasti v zvezi z vidikom spola in izvajanjem sprememb.
- V teoriji se pozitivni ukrepi in integracija načela enakosti spolov dopolnjujejo, v praksi pa pogosto tekmujejo med seboj.
- V zvezi z enakostjo spolov je poudarek pogosto na sredstvih in ne na cilju.
- Strategija integracije načela enakosti spolov mora vsebovati jasno oblikovane cilje z merljivimi rezultati, postavljenimi v točno določene časovne okvire.
- Presoja vpliva na spol bi morala postati obvezujoča, ob neizpolnjevanju meril pa bi bilo treba uporabiti sankcije.

imata ekonomska politika in prestrukturiranje državnega proračuna, ki iz nje izhaja, prevladujočo vlogo. Predpostavke, na katerih temelji načrtovanje proračuna, niso naklonjene razmislekom o enakosti spolov in jim pravzaprav otežujejo ali celo onemogočajo dostop.

Od takrat je vseeno prišlo do nekaterih sprememb. Dostop do proračunskih politik je bil do neke mere dosežen, v nekaterih primerih pa vključevanje vidika spola v proračun poteka kar dobro. V nekaterih evropskih državah ima projekt priprave proračuna z upoštevanjem vidika spola zakonsko podlago. Spet v drugih, kjer je integracija načela enakosti spolov že vgrajena v vladne aktivnosti, sisteme in postopke, se pri proračunskih postopkih uporabljajo orodja, strokovnost in pridobljene izkušnje na tem področju. Ponekod drugod kot nekakšno raziskovanje terena potekajo pobude za upoštevanje vidika spola v proračunu, večinoma kot pilotni projekti.

Vključevanje vidika spola v proračun je ambiciozen projekt, ki terja bistven premik v razmišljanju in praksi. Narekuje odpiranje proračunskega načrtovanja širšemu krogu zainteresiranih strani; zahteva ponovno opredelitev prednostnih nalog v zvezi z vprašanji enakosti spolov; terja usklajevanje političnih zavez z dodeljevanjem sredstev; vztraja pri priznanju ekonomije skrbstva in spremembo načina, kako se državni proračun oblikuje in izvaja.

Pomembno je, da se že na samem začetku zavedamo, da je cilj tega projekta visoko zastavljen. Za vključevanje vidika spola v proračun je treba trdo delati. Nekateri od tistih, ki se zavzemajo za vključevanje tega vidika v proračun, zatrjujejo, da to ne bo bistveno povečalo delovne obremenitve uradništva. Toda, kot je bila integracija načela enakosti spolov zastavljena kot projekt, ki zahteva spremembe, je tako tudi z vključevanjem vidika spola v proračun. Načrtovanje

vključevanja vidika spola v proračun zahteva organizacijske spremembe, ki se kažejo v boljši politiki in proračunskih rezultatih, ki spodbujajo enakost spolov in krepijo moč žensk.

Vsebina priročnika

Kako vključevati vidik spola v proračun

V ospredju tega priročnika je poglavje *Kako vključevati vidik spola v proračun* (stran 10). Poglavje se začne s predstavitvijo pogojev, ki so temeljnega pomena za vključevanje vidika spola v proračun. Vsi skupaj zagotavljajo okolje, ki je potrebno, da vključevanje vidika spola v proračun preseže stopnjo analitičnega dela in začne vplivati na izvajanje politik.

To poglavje se nadaljuje z obravnavo tristopenjskega procesa vključevanja vidika spola v proračun:

- začne se z analizo,
- se nadaljuje s prestrukturiranjem proračuna, da se dosežejo rezultati glede enakosti spolov,
- in sistematičnim delom za vgraditev vidika spola v vse proračunske postopke.

Poglavje z naslovom »*Kako...*« obravnava tudi posebna orodja, metodologije in pristope. Pri pregledu najnovejših praks v Evropi smo našli na številne podobnosti glede pristopov in orodij, ki so bile prilagojene lokalnim okoliščinam in izhodiščem. Namen tega priročnika je predstaviti sintezo vsega tega, pa tudi več ločenih modelov in okvirov. Ti vsi skupaj zajemajo vse tri stopnje; torej so na voljo orodje/metodologije/pristopi za analizo, metodologije/okviri za uskladitev proračunov s cilji enakosti spolov in metodologije/pristopi za vključitev vidika spola v vse proračunske postopke.

Celotna vsebina poglavja *Kako vključevati vidik spola v proračun?* je pravzaprav sveženj oziroma delovni program; vsaka stopnja je povezana z drugo, delo na vseh treh jih medsebojno krepi, krepi pa tudi proces kot celoto.

V tem poglavju, pa tudi drugod v priročniku so navedeni konkretni primeri iz vse Evrope.

Vključevanje vidika spola v proračun na različnih ravneh

V naslednjem poglavju je govor o vključevanju vidika spola na različnih ravneh državne uprave oziroma različnih točkah proračunske porabe. Cilj je proučiti, kakšno delo je mogoče na teh ravneh, predvsem z navajanjem primerov, kaj je bilo na različnih ravneh že storjeno. Opozarjamo, da se v poglavju ne osredotočamo toliko na vključevanje vidika spola v proračun na njegovi prihodkovni strani; navajamo samo nekatere primere.

Vloga civilne družbe

Pri vključevanju vidika spola v proračun ima pomembno vlogo civilna družba – strokovno, zagovorniško, opazovalno, izvajalsko in partnersko. Modeli organiziranja, ki so jih sprejele civilno družbene skupine, so različni, prav tako pa so različne tudi njihove strategije in raven sodelovanja z državo. Poleg splošne razprave so v tem poglavju tudi na kratko predstavljene nekatere od skupin civilne družbe v Evropi.

KAKO VKLJUČEVATI VIDIK SPOLA V PRORAČUN?

Uvod

Vodilo te publikacije je oblikovanje enostavnih in praktičnih navodil za vključevanje vidika spola v proračun. Že na samem začetku je treba povedati, da vključevanje vidika spola v proračun ni enostavno in zanj tudi ni univerzalno uporabnega orodja. Pri pripravah te publikacije se je izkazalo, da se podobni pristopi uporabljajo pri številnih drugih pobudah, zlasti na področju analiz. Iz literature izhaja, da je tisto, kar pravzaprav najbolj potrebujemo, pripravljenost za razvoj metodologije, ki bo izhajala iz zaveze za spodbujanje enakosti spolov, ne pa brezuspešno iskanje nekega univerzalnega orodja.

Ta priročnik prikazuje, kako se lotimo vključevanja vidika spola v proračun ob upoštevanju treh sestavin:

- prva je niz pogojev, ki so temeljnega pomena za trajno delovanje na področju enakosti spolov;
- druga zajema tri stopnje vključevanja vidika spola v proračun kot pomembnega sestavnega dela politik;
- tretja je vzorec orodij, ki se uporablja pri pobudah za vključevanje vidika spola v proračun v Evropi.

Seveda najraje najprej posežemo po orodjih. To pomeni, da gre za urejen postopek, za praktično izvajanje z začetkom, osrednjim delom in koncem, torej za uporabo neke tehnike z natančno določenimi parametri. Uporaba orodja – pri posameznih proračunskih postavkah ali pa proračunu kot celoti – za pripravo analize z vidika spola je pomembna sestavina vključevanja vidika spola v proračun. Pomembna pa je tudi za ozaveščanje o vidiku spola. Toda za trajnostno vključevanje morajo biti izpolnjeni določeni temeljni pogoji. Poleg tega bo precej dela tudi z vključevanjem vidika spola v proračun kot pomembnega sestavnega dela politik.

Vse tri sestavine vključevanja vidika spola v proračun terjajo od nas nenehno pozornost. Tako kot pri nacionalnem proračunu, je tudi delo v zvezi z vključevanjem vidika spola v proračun ciklične narave.

Temeljni pogoji za vključevanje vidika spola v proračun

Poglavje *Kako vključevati vidik enakosti spolov v proračun* ni mišljeno kot neko praktično orodje, čeprav vsebuje sestavine, ki dajejo tak vtis. Te so prisotne zaradi ključne predpostavke, ki je temelj tega priročnika, in sicer da se vključevanje vidika spola v proračun opira na osnovne koncepte. Tisti, ki se želijo lotiti vključevanja vidika spola v proračun, morajo imeti izkušnje in znanje za obravnavanje vprašanj, povezanih z enakostjo spolov. Te temeljne sestavine, o katerih je govor tukaj, so pogosto že bile ali bi bile lahko obravnavane tudi v drugih priročnikih in smernicah.

Razumevanje vidika spola

V Evropi je neenakost spolov še vedno trdovratna. Ženske še vedno zaslužijo manj, so preobremenjene z neplačanim skrbstvenim delom, izpostavljene telesnemu in spolnemu nasilju ter omejitvam glede možnosti na trgu dela, prikrajšane pa so še na veliko drugih načinov.

Razumevanje, kako pride do neenakosti spolov, je ključno za reševanje njenih številnih pojavnih oblik. Kot začetno izhodišče potrebujemo znanje o tem, kako se spol in odnosi med spoloma konstruirajo in ohranjajo v družbi, institucijah in vladajoči politiki, in zavedanje, da moramo vključiti vidik spola v obstoječi način dela, če želimo neenakost spolov odpravljati in si prizadevati za družbo enakosti spolov. Ukrepi pomoči ali podpore na posameznem področju, posebne ureditve in programi za ženske niso dovolj. Pristop, ki se osredotoča na ženske kot na problem, kadar gre za vladno politiko, v kateri se uspeh meri s številom žensk, razporejenih s temi posebnimi programi, je v osnovi nezadosten.

Z vidika vključevanja vidika spola v proračun, pri katerem se osredotočamo na proračun kot na instrument makroekonomske politike, sta razumevanje vloge žensk v neplačani ekonomiji skrbstva ter razmerje med ekonomijo skrbstva in tržno ekonomijo temeljnega pomena za ustrezno preoblikovanje politik in proračunskih postavk.

Pobude za vključevanje vidika spola v proračun nas še bolj utrjujejo v prepričanju, da je pomanjkanje ozaveščenosti o prikrajšanosti, s katero se srečujejo ženske, še vedno problem, na katerega se mora odzvati država. Nadnacionalna pobuda za vključitev vidika spola v proračun, *GenderAlp*, to opredeljuje kot »eno najzahtevnejših nalog in izzivov«, pobuda v Münchnu pa je pokazala, da primanjkuje znanja in spretnosti pri analizi učinkov storitev na specifične ciljne skupine.

Politična zaveza

Od konference v Pekingu leta 1995 so integracijo načela enakosti spolov skoraj povsod sprejeli kot strategijo za doseganje enakosti spolov. Podpisati se pod strategijo pa je le prva raven politične zaveze. Politika je brez moči, če je odločno in sistematično ne uresničujemo. Iskrena politična zaveza se pokaže šele, ko imamo opraviti z vodenjem in nadzorom na najvišji politični ravni, ki pomeni vzpostavitev vizije in zagotavlja, da bo zavezanost enakosti spolov dolgoročni cilj. Potrebna je politična volja v obliki jasno opredeljenih splošnih ciljev za enakost spolov, ki jih prenesemo v konkretne izvedljive cilje.

Ta imperativ se je rodil na podlagi izkušenj številnih držav. Ministrstvo za enakost spolov v Španiji poroča, da je »kljub trdnim namenom nemogoče vključevati vidik enakosti spolov v proračun brez političnih prizadevanj na najvišji ravni«. V Avstriji dr. Elfriede Fritz z Zveznega ministrstva za finance navaja, da pravna podlaga za vključevanje vidika spola v proračun obstaja, »a da je za uresničevanje potrebna politična volja«.

Upravne obveznosti

V sestavi vladnih resorjev ter agencij oziroma služb imajo operativno odgovornost javne uslužbenke in uslužbenci na različnih položajih v hierarhiji. V okolju, kjer so delovne obremenitve hude in roki nujni, je pač treba določiti, kaj ima prednost. Enakost spolov ni razumljena kot del njihovih osnovnih delovnih nalog, pač pa bolj kot ena od številnih medsektorskih tem, ki prinaša dodatno delo.

Poročilo s Švedske navaja, da se pri prepričevanju vodij in uradništva, zakaj je pomembno integrirati načelo enakosti spolov v tisto, kar štejejo kot svojo osnovno dejavnost, soočajo s težavami. Kadar se vključijo še koordinatorice in koordinatorji za enakost spolov ali kadar se organizira usposabljanje o enakosti spolov, se poskuša »prodati« integracijo načela enakosti spolov z vidika povečanja učinkovitosti in smotrnosti ter zagotavljanja bolj k ciljem usmerjenih rezultatov. Za spremembo perspektive v smeri spoznanja, da je integracija načela enakosti spolov pravzaprav temelj vseh dejavnosti, potrebujemo politično zavezo in vodenje z jasnimi usmeritvami. V sklepni ugotovitvi norveškega poročila o vključevanju vidika spola v proračun kot dela nordijskega projekta je o tem rečeno, da je treba podrejenim agencijam in službam za delo na področju enakosti spolov »podeliti mandat in enakost spolov tudi dosledno poudarjati v vodstvenem dialogu«.

Vladna politika enakosti spolov na operativni ravni

Pomembno je, da se politika države glede enakosti spolov prenese tako, da se posebej prilagodi delovanju vsakega vladnega resorja ter agencije oziroma službe. Stopnja, do katere se v neki državi uresničuje politika enakosti spolov, se lahko meri s tem, ali že ima strategijo izvajanja z vsemi merili uspešnosti, cilji in kazalniki za spremljanje napredka.

Cilje, zastavljene na nacionalni ravni, je treba lokalizirati. Kako lahko vladne agencije in službe prispevajo k ciljem enakosti spolov, če so ti oblikovani samo na splošni ravni? Pri irski pobudi za vključevanje vidika spola v proračun je bilo opaziti, kako se je gospodarska politika Irske do potankosti prenesla v delovanje podjetniškega sklada Roscommon County, država pa sploh še ni oblikovala politike enakosti spolov. Podobno je oblikovanje konkretnih ciljev, kot je to primer pri sienski pobudi za vključevanje vidika spola v proračun (glej stran 48), pomembnejše kot sklicevanje na nacionalne usmeritve.

Lestvica – Postopek za trajnostno vključevanje vidika spola v proračun

JämStöd, Švedska

Ob predstavitvi Usmerjevalnemu odboru za enakost žensk in moških (CDEG) Sveta Evrope v letu 2007 je Ann Boman, predsednica JämStöd, pojasnila, da »je bila lestvica sestavljena kot pripomoček za prikaz, kako zapleteno je delo v zvezi z vključevanjem vidika spola v proračun«.

Lestvica ima teh osem korakov:

– Prvi korak: Temeljno razumevanje

Zaposleni se usposablajo za vprašanja, povezana s spolom in enakostjo spolov, še zlasti v zvezi s politiko države glede enakosti spolov.

– Drugi korak: Proučitev pogojev

To stopnjo bi lahko primerjali z nalogo opazovanja, ko osebje raziskuje značilnosti organizacije, ki upošteva enakost spolov, in ugotavlja koristi za delovanje organizacije in za ciljne skupine, ki jim je ta organizacija namenjena.

– Tretji korak: Načrt in organizacija

To stopnjo vodijo višje vodstvene delavke in delavci tako, da razvijejo strategijo z jasnimi cilji in ustreznimi preverjanji ter nadzorom.

– Četrti korak: Pregled stanja

To je pregledovanje stanja, pri katerem se sestavi seznam dejavnosti organizacije in sprejmejo odločitve o tem, na katerih področjih so potrebne izboljšave.

– Peti korak: Preiskava in analiza

Izsledki pregleda se uporabijo kot podlaga za analizo enakosti spolov v zvezi z dejavnostmi organizacije.

– Šesti korak: Oblikovanje ciljev in ukrepov

Organizacija pripravi akcijski načrt z oblikovanjem ciljev, kazalnikov in ukrepov za vzpostavitev dejavnosti za enakost spolov.

– Sedmi korak: Izvedba ukrepov

Organizacija izvaja ukrepe za dosego enakosti spolov pri njenih dejavnostih.

– Osmi korak: Ovrednotenje izida

Začne se postopek vrednotenja, da se ugotovi, kaj je bilo doseženo, česa smo se naučili in kakšni so bili izzivi, kaj se da še izboljšati itd.

Priročnik o integraciji načela enakosti spolov je v celoti na voljo na naslovu www.sweden.gov.se/sb/d/574/a/81982/

Vključevanje vidika spola v vsakodnevne procese – Integracija načela enakosti spolov kot organizacijska sprememba

Integracija načela enakosti spolov zahteva spremembe. Spremembe zahtevajo od nas, da začnemo delati drugače. Deloma to pomeni, da vidik spola upoštevamo pri vsakodnevni delovni procesih. Pomeni pa tudi dodajanje novih procesov. To spreminjanje smo označili kot organizacijsko spremembo oziroma razvojno delo. V avstrijskem Gradcu ugotavljajo, da »je treba integracijo načela enakosti spolov prepoznati predvsem kot upravljalsko orodje organizacijskega razvoja ... katerega glavni cilj je spremeniti strukture in procese v organizaciji«.

Švedska in Norveška sta zelo odločni pri predstavljanju integracije načela enakosti spolov in vključevanju vidika spola v proračun kot organizacijskega razvojnega dela. Na Švedskem je odbor za podporo integracije načela enakosti spolov (JämStöd) zasnoval celovit sistem orodja in metod – »lestvico« – na predpostavki, da je za integracijo načela enakosti spolov potrebno delo v smislu organizacijskega razvoja (glej 14. stran). Predsednica JämStöd ugotavlja, da se integracija načela enakosti spolov brez sistematičnega pristopa ne more uveljaviti.

Ugotavljanje potreb po podatkih in vzpostavljanje sistemov

Analizo, pri kateri se upošteva vidik spola, še vedno ovirajo hude pomanjkljivosti pri zbiranju podatkov in ravnanju z njimi. Celotno tako enostavna naloga, kot je evidentiranje spola uporabnikov storitev državne uprave, se kdaj ne opravi: pogosto zato, ker zunaj državnih statističnih uradov ni potreb po zbiranju podatkov, ločenih po spolu.

Toda razpolagati s podatki z vidika spola pomeni več kot zgolj zbirati podatke, ločene po spolu. Pogosto je na primer iz statistike o zaposlovanju in delovni sili težko ugotoviti naravo in kakovost zaposlitve ter morebitne neenakosti. Tovrstna analiza zahteva statistične podatke, povezane z dostopom do zaposlitve, segregacijo na trgu dela, vrstami pogodb, plačami, prožnostjo delovnega časa itd. MOD je opozorila na pomanjkljivo statistiko o ženskah v podjetništvu.

Delo statistike in delo tistih, ki oblikujejo politike, ostajata na različnih bregovih. Potrebno pa je sodelovanje, če naj bi statistika razumela, katere podatke potrebujejo tisti, ki oblikujejo politike, da bodo te bolj ciljno usmerjene; v nasprotju s tistimi, ki politike oblikujejo, pa se statistika zaveda izzivov pri zbiranju občutljivih podatkov.

Ponekod, kjer je zakonodaja o integraciji načela enakosti spolov oziroma vključevanju vidika spola v proračun že sprejeta, poznajo tudi določbe, ki predpisujejo postopke za zbiranje podatkov ločeno po spolu in tudi za raziskovanje zbirk podatkov, potrebnih za analizo, pri kateri se upošteva vidik spola.

Tri stopnje vključevanja vidika spola v proračun

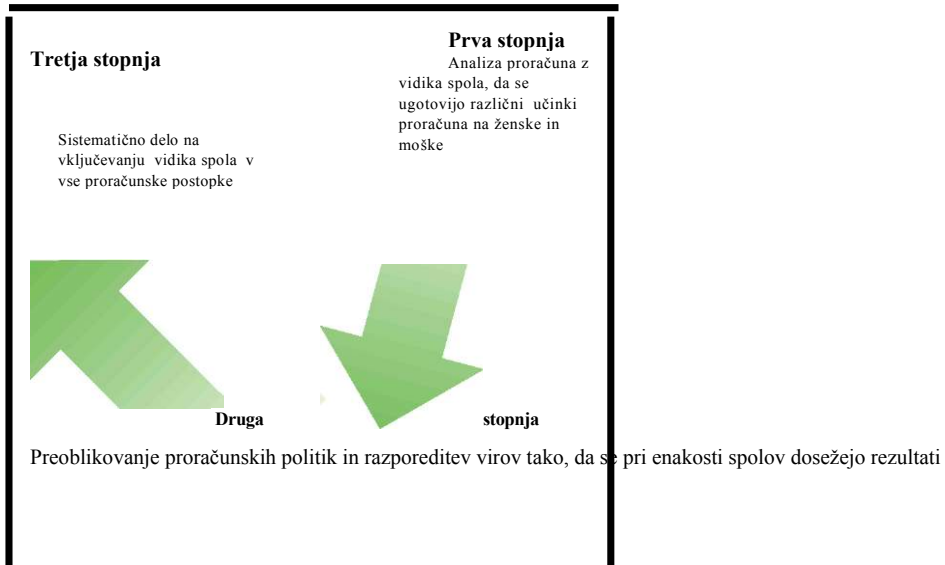
Vključevanja vidika spola v proračun smo se lotili z različnih vidikov, v različnih okoliščinah in z različnimi pričakovanji. Literatura, nastala na podlagi teh prizadevanj, predstavlja vrsto različnih razumevanj glede same narave vključevanja vidika spola v proračun. To je bilo mogoče tudi pričakovati, saj je projekt razmeroma nov, vključevanje vidika spola v proračun pa je bilo sprejeto razmeroma hitro.

Najpomembnejša je ugotovitev, da je bilo v Evropi opravljeno že precej dela, ki je spodbudilo delovanje na tem področju. Dozorel je čas, da to nadgradimo, podpremo obstoječa prizadevanja in spodbujamo nova ter poglobimo prakso vključevanja vidika spola v proračun kot pomembnega sestavnega dela politik.

Kako se torej lotiti »vključevanja vidika spola v proračun«? Glede na zgornjo opredelitev (v poglavju *Kaj je vključevanje vidika spola v proračun?*, stran 4), ki vključevanje vidika spola v proračun določa kot orodje/sredstvo za integracije načela enakosti spolov, logika narekuje, da gre pri vključevanju vidika spola v proračun za tri jasne nize oziroma stopnje dejavnosti, kot so predstavljene v diagramu spodaj:

- prva stopnja: analiza proračuna z vidika spola,
- druga stopnja: prestrukturiranje proračuna na osnovi analize z vidika spola,
- tretja stopnja: vključitev spola kot kategorije pri analizah v proračunske postopke

Tri stopnje vključevanja vidika spola v proračun

Stopnja 1

Prva stopnja je neizogibni prvi korak; koristna je najprej zato, ker pokaže, da proračun učinkuje na moške in ženske, in sicer na različne načine; da so – medtem ko se ekonomisti in finančniki ukvarjajo z denarnimi spremenljivkami in finančnimi agregati – končni rezultat proračuna storitve, transferji in osebni dohodki, katerih cilj so *ljudje*. Prva raven analize je priprava poročila o končnih uporabnikih ali prejemnikih proračunskih programov, ločeno po spolu. Ob podrobnejši proučitvi z vidika spola nam analiza lahko pokaže:

- raven, do katere je proračun zadovoljil potrebe prejemnikov in prejemnic;
- kako različne potrebe in vloge prejemnikov in prejemnic pripomorejo k ravni zadovoljstva;
- izzive in ovire, s katerimi se srečujejo tisti v ciljni skupini, ki niso imeli dostopa do storitev;
- raven, do katere je proračun zmanjšal neenakost spolov, jo poglobil ali pa nanjo ni vplival; razmerje – bolj ali manj neskladje – med deklariranimi politikami, zlasti politikami enakosti spolov, in proračunskimi odločitvami;
- zakaj je treba v proračunu upoštevati različne stopnje udeležbe moških in žensk v ekonomiji skrbstva.

Študija mesta Basel o vključevanju vidika spola v proračun

Študijo o širitvi in izpopolnitvi metodologije, uporabljene v študiji BASS (glej stran 23), je potrdil in financiral parlament kantona Basel. Poročilo je bilo objavljeno leta 2003. V tem primeru se je analiza osredotočila na sam proračun in ne na njegovo zniževanje. Analiza proračuna, ločena po spolu, je pripeljala do pomembnih ugotovitev v zvezi s tem, kako meriti koristi javne porabe.

Neplačano delo prebivalcev in prebivalk mesta Basel z otroki pod 15 let starosti ali brez otrok v letu 2000 (ure na leto po osebi)

Oseba z otroki/brez in vrsta neplačanega dela		Moški in ženske	Ženske	Moški
		Ure na osebo na leto		
Z otroki pod 15	Gospodinj. dela	1184	1738	582
	Oskrba	719	901	522
	Skupaj	2639	2639	1103
Brez otrok pod 15	Gospodinj. dela	959	1130	761
	Oskrba	316	371	254
	Skupaj	992	1167	788
Osebe z otroki v primerjavi z osebami brez otrok (=100%)	Gospodinjs. dela	123.4	153.8	76.4
	Skupaj	191.9	226.1	140.1

Baselska analiza je ena redkih pobud za vključevanje vidika spola v proračun v Evropi, katere del je tudi podroben pregled učinka proračunskih odločitev na neplačano delo. Medtem ko vsa literatura o vključevanju vidika spola v proračun kaže na

Neplačano delo in javni izdatki v Kantonu Basel (2000)

		CHF (x 1 milijon)	CHF (x 1 milijon) žensko neplačano delo
Storitve gospodinjstva, ki štejejo za neplačano delo	Gospodinjsko delo v Kantonu Basel	4238.5	2777.8
	Oskrba (v samem gospodinjstvu)	922.0	591.2
	Storitve, ki se opravijo za soseda, prijatelja, sorodnike	224.0	145.1
	Prostovoljne dejavnosti	295.4	99.5
	Skupaj	5679.9	3613.7
Javni izdatki Kantona Basel	Stroški zaposlenih (bolnišnice)	502.0	
	Stroški zaposlenih (vrtci, javno šolstvo, poklicno svetovanje, nadaljnje usposabljanje)	179.1	
	Skupni stroški zaposlenih (vsi javni uslužbeni in uslužbenke kantona)	1637.3	
	Skupaj	3690.8	
Vir: Gleichstellungsbuero, Stat. Amt und Frauenrat des Kantons Basel-Stadt (ed.) (2003): Der kleine Unterschied in den Staatsfinanzen, Geschlechterdifferenzierte Rechnungsanalysen im Kanton Basel-Stadt, stran 127			

to, kako pomembno je upoštevati ta vidik, pa je velik izziv že to, da prodremo do te ravni analize. Pomanjkanje podatkov o porabi časa je tudi eden od izzivov, potem pa je tu še uradno zatiskanje oči pred tem, kaj se šteje za netržno proizvodnjo.

Analiza se je začela z odkrivanjem gospodarskega pomena neplačanega dela glede na ekonomijo socialnega varstva in se nadaljevala s proučevanjem, kako nanjo vplivajo proračunske odločitve. To se je doseglo s primerjanjem neplačanega dela s socialnim varstvom in skrbstvom, ki ju zagotavlja država.

Stopnja 2

Cilj druge stopnje je prestrukturiranje proračuna z namenom, da se upošteva vidik spola. Kadar se z analizo odkrije, da proračunska sredstva niso bila razdeljena pravično do obeh spolov, se mora proračun odzvati in krivico odpraviti. Kadar se razdelitev proračunskih sredstev ne ujema z vladno politiko enakosti spolov, je potrebna uskladitev. Ko enkrat ugotovimo, da ima proračun na ženske in moške različen vpliv, je treba vidik spola **obvezno** vključiti kot kategorijo analize v proračunske postopke. Včasih je lahko prestrukturiranje pozitiven ukrep, kar pomeni, da je začasna dodatna poraba ciljno usmerjena na nek konkreten problem. Toda pri začasnih ali enkratnih rešitvah se ne upošteva temeljna ugotovitev analize glede na spol, da proračun z vidika spola ni nevtralen. Spoznanje o različnih učinkih proračuna na ženske in moške terja od nas spremembo dosedanjega načina financiranja; s tem bomo dosegli trajnejšo odpravo nepravičnosti ter se lahko bolj osredotočili na potrebe, ki so jim bila sredstva namenjena.

Stopnja 3

Pri vključevanju vidika spola v proračun ne gre samo za vsebino proračuna, ampak tudi za postopke pri pripravljanju proračuna. Gre za to, kako se sprejemajo odločitve o proračunu, in za predpostavke pri oblikovanju proračuna; gre za to, kdo sprejema odločitve in kdo nanje vpliva ter komu se ta vpliv odreka. Spodbujanje enakosti spolov narekuje spremembo struktur in postopkov, za katere se je izkazalo, da so podlaga neenakosti spolov ali jo (nenamerno) spodbujajo. Sistem, ki se ima za nevtralnega glede na spol, ki pa je dejansko glede spola slep in zato v nevarnosti, da je glede spola pristranski, je treba spremeniti, da bo upošteval vidik spola in se nanj odzval. To je delo na tretji stopnji. To je delo vključevanja v vsakodnevne politike in tisto, kar je potrebno, da delo na prvi in drugi stopnji ne bo ostalo samo enkratni poskus. Vključevanje v vsakodnevne politike ni enkratno opravilo; upoštevanje vidika spola v proračunu – in njegovo vključevanje v vsakodnevne politike – zahteva nenehno zavezanost razumevanju vidika spola, ki vključuje stalno analiziranje in posvetovanje ter nenehno prilagajanje proračuna, ki mora upoštevati spreminjajoče se potrebe žensk in moških, dečkov in deklic.

Andaluzija

<p>Oktober 2007 je Komisija za presojo vpliva vidika spola v proračunu Avtonomne pokrajine Andaluzije objavila tretje letno poročilo. Dolg in podroben dokument napoveduje dve večji spremembi v organizaciji dela v regiji, ki sta povezani z vključevanjem vidika spola v proračun.</p> <p>* prva sprememba je načrt vključitve vidika spola v samo zasnovo proračuna in ne šele v fazo vrednotenja; * druga je ustanovitev stalnega sekretariata, ki bo komisiji omogočil več prožnosti pri spodbujanju pobud, vodenju in usklajevanju. Poročilo vsebuje tudi predstavitev napredka pri metodologiji, ki se imenuje projekt G+. Ključnega pomena za projekt G+ je sistem razvrščanja za določitev prednostnih proračunskih programov, ki so najpomembnejši za spodbujanje enakosti spolov. Za izbor programov se uporabljajo štiri merila, in sicer:</p> <p>* sposobnost spreminjanja * sposobnost vplivanja na širši ravni, * sposobnost zmanjšati neenakost spolov in * povezava z zaposlovanjem v upravi regije. Vsak program se ocenjuje tako, kot je razvidno iz preglednice v nadaljevanju:</p>		
Lestvica G+		
	Upoštevanje vidika spolov	
Relevantnost	Da	Ne
Nizka	gl Programi, ki vplivajo na ljudi in so v osnovi interne ali instrumentalne narave	gl Programi, ki ne vplivajo neposredno na ljudi in katerih neposreden učinek je majhen ali pa ga sploh ni.
Srednja	G Programi z majhnim vplivom, ki imajo omejeno sposobnost spreminjanja ali pa zmanjšano funkcionalno relevantnost	
Visoka	G+ Programi, za katere je večje zanimanje zaradi njihove sposobnost spreminjanja in priznane funkcionalne relevantnosti/	
<p>Točkovanje se opravi s pomočjo prispevkov iz vseh upravnih centrov na vseh proračunskih postavkah, objektivnih podatkov o oskrbovanih skupinah prebivalstva in akademskih prispevkov. Temu koraku sledi določitev kazalnikov, naročanje študij, opredelitev strateških ciljev in ukrepov ter razvoj sistema za vrednotenje in spremljanje.</p>		

Andaluzija

<p>Z uvedbo izboljšane metodologije in nove organizacijske ureditve za njeno podporo je cilj postopoma preiti na sistem analize, ki ga je mogoče standardizirati v vsakodnevni operacijah vsakega organa ter temelji na jasnih in enostavnih merilih, pri vsem tem pa ostaja prožen in odprt za posebne analitične potrebe vsakega od centrov.</p> <p>Projekt podrobno navaja sestavine vodenja in strukture usklajevanja ter ga zato označujejo kot »prekinitve s tradicijo ter upoštevanje novih navad in vrednot«. Natančneje pa obravnava:</p> <ul style="list-style-type: none"> * nove postopke učenja, * spreminjajoče se vrednote, prednostne naloge in stereotipe;

- * dostopno tehnično pomoč,
 - * interno kampanjo ozaveščanja,
 - * usposabljanje in
- prizadevanja za doseg kratkoročnih rezultatov za okrepitev nadaljnjih sprememb.

Na splošno se bere kot priročnik za spremembo prevladujoče usmeritve ter vključevanje vidika spola v vsakodnevne sisteme in procese – ne pa zgolj kot priročnik za vključevanje vidika spola. Ta sprememba temelji na spoznanju, da obstajajo notranje omejitve v trenutnih procesih, ki se ukvarjajo z odpravljanjem neenakosti in zmanjševanjem razlik med spoloma.

Toda manjka bistven element, in to je posvetovanje z uporabnicami storitev, torej z ženskami. Omogoča tudi oblikovanje možganskega trusta strokovnjakinj in strokovnjakov za enakost spolov, Ženski inštitut pa je del komisije. Kljub vsemu pa je presenetljivo, da ni mehanizma za sodelovanje z uporabnicami, torej za posvetovanje z ženskami. Seveda ni ostalo neopaženo, da procesi integracije načela enakosti spolov ne omogočajo, da bi se slišal glas žensk. Odsotnost mehanizmov za neposredno merjenje odziva uporabnikov in uporabnic na nobeni ravni ni v skladu z dobrim upravljanjem. Pri integraciji načela enakosti spolov je sodelovanje žensk cilj in nujno potrebna sestavina.

Pri organizaciji pobude za vključitev vidika spola v proračun je treba omeniti tudi sestavo Komisije za presoja vpliva vidika spola v proračunu in njen položaj v upravi. Vse predstavnice in predstavniki komisije morajo biti državne uslužbenke in uslužbenci, komisija pa ima sedež na regionalnem ministrstvu za gospodarstvo in finance, ki komisiji tudi predseduje. Zatrđiti je mogoče, da bo zaradi sedeža na resorju, ki ima »najvišjo odgovornost za pogajanje, dodeljevanje in spremljanje proračunskih politik kot celote«, zagotovljen optimalen nadzor.

Orodja za vključevanje vidika spola v proračun

Analiza javnih izdatkov z vidika spola

Analiza javnih izdatkov z vidika spola je prvo praktično opravilo pri vključevanju vidika spola v proračun. Podatek o tem, koliko žensk in deklic, moških in dečkov prejema javna sredstva, je prvi korak k spoznanju, da je treba na javni proračun gledati z vidika spola. Analiza mora poleg podatkov o razdelitvi javnih izdatkov med spola navajati, kako spol določa potrebe. Ta podatek bo – med drugimi spremenljivkami – za vsak analizirani sektor in geografsko območje drugačen. Spodnja predstavitev ponazarja, kako preiti z najosnovnejše analize vse do vključitve vidika spola kot trajne kategorije analize.

Pobuda za vključevanje vidika spola v proračun v Švici, ki je bila deležna največ pozornosti, se imenuje študija BASS in je bila objavljena leta 1996. Njen cilj je bil opraviti analizo z namenom ugotoviti, ali je imelo zmanjševanje javnih izdatkov bolj negativen vpliv na ženske. Študijo, ki so jo skupaj naročile članice Švicarskega sindikata delavk v javni upravi (VPOD-Frauen), Švicarska konferenca delegatk in delegatov za enakost spolov in Federacija javnih služb, je izvedel Švicarski center za delo in vprašanja socialne politike (BASS) ter v njej primerjal gibanja javne porabe v obdobju desetih let, od 1984 do 1994.

Za težišče analize so bila izbrana tri merila:

- koristi, ki izhajajo iz javne porabe,
 - funkcionalna razvrstitev izdatkov po predpostavljenem vplivu na ženske in deklice ter na moške in dečke: i) nevtralnno glede na spol; ii) večinoma ugodnejše za ženske in deklice in iii) večinoma ugodnejše za moške in dečke,
 - skupni zneski, izračunani za vsako od treh kategorij za vsako leto,
 - primerjalna analiza za ugotovitev gibanj pri različnem vplivu v obdobju desetih let,
- različen vpliv na zaposlovanje žensk in moških,
 - različen vpliv na zaposlovanje žensk in moških v javni upravi,
 - različen vpliv na zaposlovanje žensk in moških v zvezi z javnimi naročili države,
 - vpliv na neplačano delo,
 - vsi izdatki razvrščeni po predpostavljenem – in kadar je bilo mogoče po pripisanem – vplivu na neplačano delo,
 - 0 pomeni brez vpliva na neplačano delo žensk; X pomeni vpliv na neplačano delo žensk.

Analiza je razkrila zelo neenakomerno porazdelitev javnih izdatkov med moške in ženske na različnih ravneh.

Pomembno se je zavedati, da je bil cilj te študije odgovoriti na vprašanja o vplivu, ki ga ima zmanjšanje porabe na ženske. Zastavilo se je prav posebno vprašanje, ali je bilo varčevanje pri javni porabi v škodo žensk. Študija se ni ločeno ukvarjala z vplivom javne porabe na ženske in moške. Medtem ko ima metoda lahko le omejen pomen za integracijo načela enakosti spolov v politike (Madoerin 2007), pa je vendarle ponudila analizo makro- in srednjeekonomskega učinka javnih izdatkov na razmerje med ženskami in moškimi.

To je bila »zunanja« vladna pobuda, pri kateri so bile uporabljene informacije, do katerih lahko javnost pride brez težav. Kot taka predstavlja model za zbiranje in analiziranje informacij z namenom lobiranja. Z razpoložljivostjo podatkov so bili povezani precejšnji izzivi. Študija je pomembna tudi zaradi osredotočenosti na učinek zaposlovanja prek javnih naročil, to pa je pomembna razsežnost »zaradi oddajanja dela zunanjim izvajalcem in privatizacije javnih služb« (Madoerin 2007).

Temeljni pristop – analiza koristi

V nadaljevanju je predstavljen postopek analize koristi, ki je temeljno kvantitativno analitično orodje. Ta pristop, seveda ustrezno prilagojen lokalnim okoliščinam in izhodiščem, so v preteklem desetletju uporabili pri številnih evropskih pobudah za vključevanje vidika spola v proračun. Na najbolj temeljni ravni je to enostaven izračun za ugotovitev stroška na enoto.

Metodologija, uporabljena v študiji BASS za analizo proračuna po spolu (Bauer Baumann 1996; str. 22ff)

Koraki	Zadeve/Primeri
Pridobivanje podatkov	Funkcionalna razčlenitev proračuna v obdobju več let (po pristojnostih države), npr. splošna uprava, javna varnost, šolstvo itd.
Razvrstitev izdatkov • po zaposlovanju • dajatvah • neplačanem delu žensk	* Ali država ustvarja več delovnih mest za moške ali ženske ali enako za oba spola? * Ali imajo od neke dejavnosti države več koristi moški kot ženske ali obratno oziroma ali imata oba spola enake koristi? * Ali je posledica varčevalnih ukrepov države, da se vse več žensk vključuje v neplačano delo?
Izračun razlik	Primerjava varčevalnega obdobja z referenčnim obdobjem. Kako so se posamezne postavke razvile v primerjalnem obdobju glede na celotne izdatke?
Pomembnost politike	Cilj je, da je treba enakost spolov jemati resno; prerazporediti je treba državna sredstva, od katerih so moški dolgo imeli nadpovprečne koristi.

Analiza koristi na ravni celote

V študiji BASS v Švici so opravili analizo koristi, ki je zajela vso državo, v njej pa so uporabili javno dostopne podatke.

Kontekst

- Lahko se uporabi na ravni celote in pri posamezni proračunski postavki.
- Na ravni celote je informacije mogoče dobiti iz državne statistike. Primer na tej ravni je lahko znesek porabe na primarni stopnji izobraževanja v določenem obdobju in glede na število vpisanih učenk in učencev.
- Uporaba pri posamezni proračunski postavki, na primer pri programu za spodbujanje zdravja, programu vračanja na delovno mesto, pobudi za spodbujanje vseživljenjskega učenja ali ureditvi prometa na podeželju.
- Na najosnovnejši ravni gre za enostaven izračun.
- Najpogosteje se uporablja pri pilotni pobudi za vključevanje vidika spola v proračun.

Cilj

- Pokazati, kakšne koristi imajo moški in ženske od storitev, ki jih zagotavlja država - javne porabe.
- Ozaveščati o vprašanjih spola v povezavi z različnim vplivom na spol.
- Ponazoriti, da je treba pri proračunskih odločitvah upoštevati vidik spola.

Postopek

Ugotavljanje proračunskega vložka (porabljen denar).

Ugotavljanje števila upravičenk in upravičencev oziroma uporabnic in uporabnikov.

Ugotavljanje stroška na enoto, to je strošek na upravičenko oziroma upravičenca.

Ločevanje po spolu, torej navaja število žensk in moških, ki so imeli korist od porabe.

Rezultat

Pregled porabe po spolu

Ugotovitve

Ugotovitve lahko razkrijejo nesorazmerno porazdelitev porabe po spolu.

Ponujajo številne možnosti za nadaljno poizvedbo in analizo.

Kakšne dodatne informacije še potrebujemo za boljše razumevanje različnega učinka porabe?

Analiza koristi

Z uporabo pri posameznih proračunskih postavkah, ki so del nekega programa ali dejavnosti vladnega resorja ali organa, nam lahko zbrane ugotovitve ponudijo širšo sliko, kar spet omogoča podrobnejšo analizo. Nadaljnja vprašanja, ki jih je treba raziskati, so:

- Ali se neuravnoteženost v enem programu izravna s pravičnejšimi rezultati nekega drugega, povezanega programa?
- Ali so potrebni dodatni viri, ki bodo ženskam in moškim omogočili dostop do programa, kjer je njihova udeležba nesorazmerno nizka?
- Česa se lahko naučimo iz vseh teh programov, pri katerih je bila dosežena pravičnejša porazdelitev med ženske in moške?
- Kakšen je vpliv neplačane ekonomije skrbstva pri vseh teh programih?
- Kako lahko vire bolje ciljno usmerimo, da bi se lotili reševanja nesorazmernega bremena skrbstva, ki je na ramenih žensk?

Razširitev analize

Da bi analizo razširili onstran te osnovne kvantitativne naloge, se lahko usmerimo na raziskovanje številnih področij.

To bo pomenilo vključitev drugih vidikov, na primer opažanj na drugih resorjih, povratnih informacij od upravičenk in upravičencev in tistih predstavnic in predstavnikov, ki potrebujejo storitve, pa tudi aktivistk, aktivistov in strokovnjakinj, strokovnjakov za enakost spolov. Kot poudarja Elson, je vključevanje vidika spola v proračun združevanje sklopov znanja in informacij, ki se običajno ne proučujejo skupaj (Elson 2002).

Poznavanje ciljne skupine

- Kakšen je profil ciljne skupine, za katero se načrtuje program? Je ciljno skupino mogoče opisati z vidika spola, starosti, narodnosti/rase, invalidnosti, državljanstva in regionalne pripadnosti?
 - Ali se profil upravičenke oziroma upravičenca ujema s profilom ciljne skupine?
 - Če se ne ujema, kdo v ciljni skupini ni zajet?
- Zakaj nekateri v ciljni skupini niso zajeti?

- Kolikšen odstotek ciljne skupine je program zajel?

Proračunska poraba

- So se porabila vsa sredstva, dodeljena programu? In če ne, kakšna je raven neporabljenih sredstev?
 - So bila dodeljena sredstva zadostna za velikost ciljne skupine? (Ugotovite odstotek zajete ciljne skupine).
 - So se dodeljena sredstva z leti povečevala ali zmanjševala?
-
- Kakšna je narava dodeljenih sredstev z vidika osnovnega financiranja; je časovno omejena, načrtovana letno itd.?
 - Kakšne so omejitve pri financiranju?
 - Kdo odloča o spremembah pri uporabi finančnih sredstev in kdo lahko na te odločitve vpliva?

Usklajevanje politike s porabo

Kakšni so cilji tega financiranja?

Kateri kazalniki že obstajajo za ugotavljanje, ali so bili cilji doseženi?

Kako se politika enakosti spolov države uporablja pri tem programu?

Ali se je za ta program uporabila presoja vpliva na spol ?

- Ali obstajajo sistemi za spremljanje vpliva na spol v zvezi s tem programom?

Okvir za povezovanje proračuna z enakostjo spolov (Elson 2002)

Vključevanje vidika enakosti spolov v proračun združuje dva sklopa poznavanja, ki sta običajno daleč vsaksebi, in sicer: poznavanje vidikov neenakosti spolov ter poznavanje programov javnih financ in javnega sektorja.

Fokus	Računovodstvo z vidika spola	Potrebni podatki/info
Vhodni zneski (denar, namensko razporejen in porabljen, kot je predstavljeno v funkcijski ali programski razporeditvi).	Ali so vhodni zneski ustrezni za doseganje enakosti spolov in še za druge cilje?	Podatki, ločeni po spolu Cilji in kazalniki učinka in vpliva – morda jih bo treba izboljšati z ugotovitvijo virov statističnih podatkov, ki so z njimi povezani.
Dejavnosti (načrtovane in opravljene storitve, npr. zdravstvene storitve, podpora gospodarskim družbam, socialni transferji itd.)	So dejavnosti zasnovane tako, da v enaki meri koristijo ženskam in moškim? So dejavnosti ustrezne z vidika doseganja enakosti spolov in drugih ciljev?	Razumevanje odnosov med spoloma Kot eden od načinov za razumevanje se priporoča dialog med državnimi uradniki in uradnicami ter civilno družbo. Če je odgovor na zastavljena vprašanja NE, potem je treba za premostitev vrzeli med spoloma prepoznati potrebne spremembe na vseh štirih področjih.
Rezultati (načrtovane in izvedene dejavnosti, npr. zdravljenje bolnikov, podpora gospodarskim družbam, povečanje dohodka itd.)	So rezultati takšni, da lahko govorimo o pravični porazdelitvi med moške in ženske? So ustrezni z vidika doseganja enakosti spolov in drugih ciljev?	
Učinki (načrtovani in dejanski dosežki v povezavi s širšimi cilji, npr. zdravi ljudje, konkurenčna podjetja, zmanjšanje revščine)	Ali so učinki takšni, da spodbujajo enakost spolov in doseganje drugih ciljev?	

Pojasnilo

- Pomembno vprašanje na tej osnovni stopnji analize je, ali je mogoče ugotoviti, da je ta program zmanjšal neenakost spolov, jo poglobil ali pa ni imel nanjo nobenega vpliva.
- Odgovori na ta vprašanja in narava opravljene analize nam bodo ponudili dragocene informacije o:

- zmogljivosti sistemov za opravljanje analize,
- razpoložljivosti podatkov,
- kakovosti podatkov v povezavi z njihovim ločevanjem,
- razmerjem med odločitvami o porabi in politiko enakosti spolov.
 - Analiza bo ponudila tudi usmeritve glede ukrepov – v zvezi z usposabljanjem in razvojem sistemov, potrebnih za izboljšanje analitične sposobnosti in glede tega, kako bi lahko prišli do bolj poglobljene in sistematične analize.

Izpopolnjevanje strokovnega znanja o enakosti spolov

Analiza na zgornji ravni bo verjetno pripomogla samo k delnemu razumevanju vpliva vidika spola na program porabe. Lahko se zgodi, da bodo odgovori na vrsto vprašanj, zastavljenih v poglavju z naslovom *Usklajevanje politike s porabo* bolj vprašanja kot odgovori. Izoblikovanje ustrezne ravni strokovnega znanja o enakosti spolov mora postati sestavni del oblikovanja politike in načrtovanja programov. Kot tako mora biti neprekinjen proces vzpostavljanja meril, postavljanja ciljev, spremljanja rezultatov in prilagajanja poznejših programov novim ciljem in rezultatom.

V nadaljevanju so navedeni predlogi, kako začeti razvijati strokovno znanje o enakosti spolov:

- Izberite področje porabe, na katerem se zdijo posledice vpliva na spol zelo relevantne.
- Kakšna je politika države glede enakosti spolov na tem področju? Ali ta politika vključuje tudi cilje in kazalnike?
- Kako se lahko politika države glede enakosti spolov prenese na ta konkretni program ali področje porabe?
- Kakšne informacije (od države ali pa na podlagi samostojnih raziskav) in strokovno znanje (NVO, strokovnjakinje strokovnjaki za vidik spola/akademičarke in akademiki) so na voljo?
- Kakšne informacije o stališčih uporabnic in uporabnikov storitev so na voljo? Ali se je ugotavljalo, kako upravičenke in upravičenci ocenjujejo storitve, da bi se ugotovila raven zadovoljstva uporabnic in uporabnikov storitev? (Glej orodje Sekretariata Skupnosti narodov, 35. stran.)

Vključevanje vidika spola kot kategorije pri analizah

V Evropi se pri pobudah za vključevanje vidika spola v proračun uporablja metodologija z različicami, ki omogočajo prilagoditev lokalnim okoliščinam. Cilj strategije je, da se vidik spola vključi kot kategorija analize pri načrtovanju proračunskih programov. V nadaljevanju opisani postopek pomeni sintezo uporabljenih različic.

Relevantnost z vidika spola

V Andaluziji je bil na podlagi projekta G+ izdelan sistem razvrščanja, s katerim si lahko pomagamo pri določanju relevantnosti z vidika spola pri vseh postavkah proračunske porabe. S strategijo zajamemo in delamo na tistih programih, ki bodo najbolj vplivali na enakost spolov. Glej podrobnosti na 21. strani).

Ta metodologija predpostavlja ponavljajočo se, večkratno uporabljanje; to pomeni, da jo je treba uporabljati leto za letom skupaj z rednim postopkom načrtovanja proračuna ali pa kot njegov del. Tako bo metoda z vsako novo uporabo izpeljana temeljiteje. Verjetno bodo potrebne izpopolnitve v odzivu na ugotovitve in druga dogajanja, povezana z njo.

Kot je bilo v tem priročniku že večkrat omenjeno, naj proces usklajuje usmerjevalna skupina, sestavljena iz predstavnic in predstavnikov ustreznih interesnih skupin.

Korak 1

Preglejte vse razpoložljive informacije o obravnavani proračunski postavki/programu in tudi:

- cilje, kot jih je opredelil resor, ki bo ta sredstva porabil
 - informacije o rezultatih porabe,
- spremembe pri porabi v določenem obdobju in njihov vpliv,
- pomen za druge podobne programe v istem sektorju/organu.

Korak 2

Zberite vse informacije o ciljni skupini, zlasti z vidika spola. Viri informacij so:

- statistična poročila državnega statističnega urada;
 - neodvisna poročila akademske sfere in nevladnih organizacij o vprašanjih spola, relevantnih za to ciljno skupino
 - vpliv te proračunske postavke/proračunskega programa na neplačano delo
 - ocene upravičenk in upravičencev

- Uradna ali neodvisna ocenjevalna poročila, ki se nanašajo na konkreten program ali programe, povezane z njim
- Posvetovanje s predstavnicami in predstavniki civilne družbe – strokovnjakinjami in strokovnjaki za vprašanje spola – posvetovalne mehanizmi bi se morali uveljaviti kot redna sestavina programskega načrtovanja
- Izzivi in ovire za dostop do programa, povezane z vidikom spola

Korak 3

Določite cilje, ki jih želite doseči s programom z vidika spola, v zvezi:

- s prejšnjimi cilji na področju enakosti spolov za konkreten program, če so bili določeni,
- z nacionalnimi cilji tega sektorja na področju enakosti spolov,
- z raziskavami in analizami z vidika spola, značilnimi za ta sektor,
- z znanjem, pridobljenim s korakom 2 zgoraj.

Korak 4

Okvirno predstavite strategijo za dodelitev sredstev, da bi dosegli enakost spolov kot cilj. Tu se bo treba osredotočiti na neizogibne spremembe sistema, postopkov, mehanizmov za poročanje zaposlenih, struktur odločanja itd. – z drugimi besedami, celotne infrastrukture za dodeljevanje sredstev – da bi uresničili enakost spolov kot cilj.

- Mehanizmi za učinkovito delovanje usklajevalnega odbora za vključevanje vidika spola v proračun
- Usposabljanje zaposlenih o vidikih spola
- Izboljšano zbiranje podatkov glede na spol, med drugim tudi podatkov, zbranih ločeno po spolu
- Ukrepi – podprti s proračunom – za reševanje izzivov v zvezi z dostopnostjo
- Soodvisnost ciljev za enakost spolov in drugih ciljev proračunske postavke oziroma proračunskega programa, da ne pride do neskladja med obema vrstama ciljev,
- Mehanizmi za povratne informacije o doseženem in izkušnjah pri napredovanju k izpolnitvi političnega cilja enakosti spolov na najvišji ravni države

Korak 5

Vzpostavite kazalnike, ki so pomembni glede na spol. Kakovost bo nekoliko odvisna od tega, kako so bili taki kazalniki na tem področju upoštevani v preteklosti. Kot smo omenili že v uvodu k temu poglavju, se bo prepoznavanje kazalnikov glede na spol sčasoma spremenilo, ker bo znanja več in se bodo cilji izpolnjevali.

- Ugotovite – kadar koli je to mogoče – kazalnike, ki so pomembni v nekem lokalnem okolju ali za konkreten program.
- Osredotočite se na kazalnike kakovosti in kazalnike količine.
- V skladu s poudarkom na integraciji načela enakosti spolov oblikujte kazalnike za vse stopnje procesa. (Glej Elsonov *Functional Framework*, stran 28, in Sharpov *Outputs Outcomes Framework*, stran 43)

Korak 6

V ta proces vgrajajte spremljanje, nadzorovanje in vrednotenje. Pomembno je, da se spremljajo, nadzorujejo in vrednotijo vsi aspekti vključevanja vidika enakosti spolov v vladne proračunske politike ter da pridobljene izkušnje pripomorejo k nadaljevanju procesa. Treba se je osredotočiti na naslednje vprašanja:

- Ali so se zaradi sprememb pri dodeljevanju proračunskih sredstev izboljšali rezultati pri doseganju enakosti spolov?
- Ali so potrebne še nadaljnje spremembe pri dodeljevanju proračunskih sredstev, da bodo ti rezultati še boljši?
- Ali je za rešitev trenutnega položaja – ko je en del prebivalstva na slabšem – potreben program pozitivnih ukrepov?
- Ali so potrebne spremembe pri dodeljevanju proračunskih sredstev, ki zahtevajo odločanje na višji ravni, torej na odgovornejših položajih?
- Kako razširiti obseg ekonomske analize z vidika spola za doseganje boljših rezultatov pri enakosti spolov?
- Kako prilagoditi infrastrukturo, da bi vključevanje vidika spola v proračun postalo pomemben sestavni del politik?
- So potrebni dodatni viri in usposabljanje?

Pristop krepitve sposobnosti

Vključevanje vidika spola v proračun z uporabo tega pristopa je precejšnja novost, ki so jo sprejeli v številnih deželah, pokrajinah in

občinah v Italiji. Gre za konceptualni okvir vrednotenja prispevka države k blaginji ljudi. Poudarek je bolj na blaginji ljudi kot pa na javnih storitvah, torej na cilju in ne na sredstvih. Pri tem se razvoj analitičnega okvira začne z opisom, kaj različnim ljudem blaginja pomeni pri mnogoterih vidikih njihovega vsakodnevnega življenja. Ta pristop je privlačen tudi zato, ker javni upravi omogoča, da svoje delo povezuje bolj z blaginjo ljudi kot s proračunskimi prihodki in odhodki; tako postaja njeno delo bolj humano. Ta pristop za vključevanje vidika spola v proračun se od drugih razlikuje po zahtevi, da je treba poudarek z »uporabe javnih virov za pravično obravnavo spolov« prenesti na »raven človeškega razvoja, ki jo ženskam ti izdatki omogočajo doseči« (Addabbo 2004).

Da bi javne storitve pregledali po merilih spola z uporabo tega pristopa, moramo zasnovati matrico, v kateri se križajo javne politike in storitve z razsežnostmi krepitve moči oziroma sposobnosti. To pomeni, da se jezik, povezan z upravljanjem javnih storitev, prevede v jezik, ki se uporablja pri konceptualnem okviru pristopa krepitve sposobnosti. Tu sta ključna dva pojma: sposobnost in delovanje. Koristno je razmišljati tudi o tem, da eden, to je sposobnost, pravzaprav omogoča drugega, to je delovanje. Delovanje se nanaša na uresničevanje, na biti in delovati v odvisnosti od tega, kako ljudje želijo živeti. Sposobnost se nanaša na zmožnost uporabiti lastne vire na poti do uresničitve delovanja.

Preglednica na strani 34 ponazarja, kako so matrico uporabili pri proračunu pokrajine Modena. Vpliv branja matrice, torej začetek razmišljanja o delovanju devetih resorjev v povezavi s sposobnostmi, najavlja nov pristop, še zlasti s stališča javne uprave. Omembe vredno je, da matrica omogoča presek vsakega resorja z vsako sposobnostjo, s čimer pokaže na ključni vidik tega pristopa, ki priznava večrazsežnostno naravo vsake sposobnosti in zahtev »različnih prispevkov, sodelovanja in delitve odgovornosti med različnimi resorji«. Sposobnost »biti izobražen« je na primer povezana s prevozom, zdravjem, hrano, enakimi možnostmi, športom itd. in tudi s šolskim sistemom (Addabbo, 2004).

Seznam sposobnosti, ki jih je treba pregledati v zvezi z dodeljevanjem javnih sredstev, je najbolje pripraviti na podlagi sodelovanja, s črpanjem različnim virov, podatkov in informacij in tudi s pomočjo strokovnosti javne uprave/javnih upravljavcev iz različnih ustanov, pa tudi v posvetovanju s skupnostmi. Potencial te metode lahko označimo kot celovit pristop, pri katerem gre za prizadevanja v smeri vizije blaginje za skupnost, pa tudi za naložbe v dolgoročne vplive z možnostjo sprememb pri izdatkih, kadar se sposobnosti ne uresničujejo.

Uporaba matrice pri proračunu pokrajine Modena

Resorji	Capabilities								
	Being educated and trained	Living in healthy, secure places	Moving in the territory	Feeling secure	Having access to resources	Living a healthy life	Caring	Having leisure	Being informed
Izobraževanje in usposabljanje									
Okolje in civilna zaščita									
Ceste, prevoz in zgradbe									
Prehrana in kmetijstvo									
Ekonomska politika, človeški viri in enake možnosti									
Turizem, kultura in šport									
Urbanistično in prostorsko načrtovanje									
Delo, socialne zadeve, nepridobitni sector in migranti									
Proračun, uprava, EU, institucionalne zadeve									

Tabela: Biti izobražen in usposobljen, Živeti v zdravem in varnem okolju, Biti teritorialno mobilen, Počutiti se varno, Imeti dostop do virov, Živeti zdravo življenje, Skrbstvo, Razpolagati s prostim časom, Biti informiran

Orodja Sekretariata Commonwealtha

To skupino sedmih vrst orodja je oblikovala profesorica Diane Elson leta 1999 za Sekretariat Commonwealtha kot del pobude za vključevanje vidika spola v proračun.

Spletna mesta: <http://www.thecommonwealth.org/gender/>, <http://www.thecommonwealth.org/>.

- *Ocena javnih storitev z vidika upravičencev, ločena po spolu, in prednostne proračunske naloge*

Ocena je pripravljena na podlagi kvalitativnih informacij iz raziskav javnega mnenja, od ciljnih skupin, anket o stališčih itd., ki dejanske ali morebitne upravičenke in upravičence sprašujejo, v kakšni meri vladne politike in programi odražajo njihove prioritete in zadovoljujejo njihove potrebe.

- *Analiza javnih izdatkov, ločenih po spolu*

To je kvantitativno orodje, ki meri strošek na enoto javnih storitev in kako so javni izdatki porazdeljeni med ženske in moške na podlagi tega, kako eni in drugi uporabljajo te storitve. Strošek se izračuna na enoto storitve, nato pa se ugotovi, koliko moških in koliko žensk uporablja to storitev. Na ravni celote se lahko uporabijo podatki iz anket gospodinjstev; natančnejšo sliko pa dobimo z analizo na programski ravni. (Glej *Vključevanje vidika spola v proračun na programski ravni*, stran 49.)

- *Ocena politike ob upoštevanju spola*

Uporablja se za vrednotenje politik, ki poudarjajo dodeljena proračunska sredstva za ugotavljanje njihovega morebitnega vpliva na ženske in moške. Dvomi o predpostavki, da so učinki proračunske politike »glede spola nevtralni«, in se namesto tega sprašuje, kakšna je verjetnost, da bodo politike in z njimi povezana dodeljena sredstva zmanjšala ali povečala neenakost med spoloma.

- *Proračunski izkaz, ki upošteva vidik spola*

Uporablja se za prikaz, kako naj bi se javni izdatki kot celota in po resornih ministrstvih lotevali vprašanja neenakosti spolov. Pri tem gre za ločevanje načrtovanih izdatkov po kategorijah glede na relevantnost vidika spola. Običajno javne izdatke organizirata ministrstvo in sektor po periodičnih in investicijskih izdatkih in po proračunskih postavkah, npr. zaposleni, oprema itd. Primeri kategorij, pomembnih glede na spol, so: delež izdatkov, namenjenih izrecno ženskam in moškim za odpravljanje neenakosti; delež izdatkov, usmerjenih v dohodkovne transferje, ki so najpomembnejši za zmanjšanje neenakih osebnih dohodkov žensk; delež izdatkov, namenjenih podpori podjetjem, delež izdatkov, namenjenih nacionalnim mehanizmom za enakost spolov, itd.

Proračunska analiza porabe časa, ločena po spolu

To orodje je eden od načinov za določitev razmerja med nacionalnim proračunom in neplačanim delom, ki ga pogosto imenujemo ekonomija skrbstva. Cilj je poiskati način za kvantificiranje neplačanega dela, pokazati porazdelitev med ženske in moške ter oblikovati proračunske politike, ki bodo upoštevale prispevek neplačanega dela h gospodarstvu. Ženske nosijo večje breme neplačanega dela, zaradi česar je omejen njihov čas, ki ga imajo na voljo za druge dejavnosti, med drugim tudi za priložnosti na trgu dela. (Glej študijo BASS, 25. stran, in študijo Kantona mesta Basel, 18. stran.)

Okvir srednjeročne ekonomske politike z upoštevanjem vidika spola

Trenutni srednjeročni okviri makroekonomske politike so oblikovani z uporabo raznih modelov, ki zajemajo celotno gospodarstvo, od katerih pa nobeden ne upošteva vidika spola. Vidik spola bi lahko vgradili s spremenljivkami ločeno po spolu, kadar je to mogoče, ali pa z oblikovanjem novih modelov, ki upoštevajo vidik spola.

Analiza javnih prihodkov, narejena ločeno po spolu

S to analizo proučujemo neposredne in posredne oblike obdavčevanja, da bi prišli do izračuna, kolikšne davke plačujejo različne kategorije posameznikov in posameznic ali gospodinjstev.

VKLJUČEVANJE VIDIKA SPOLA V PRORAČUN NA RAZLIČNIH RAVNEH

V tem poglavju si bomo ogledali vzorec različnih načinov vključevanja vidika spola v proračun v Evropi v zadnjem desetletju. Predstavljeni primeri so organizirani takole:

- osrednja državna raven

- resorna/sektorska raven
- regionalna/lokalna uprava
- programska raven

Osrednja državna raven

Cilj vključevanja vidika spola v nacionalni proračun je, da postane sestavni del običajnih politik. To pomeni zviševanje javnih prihodkov in dodeljevanje javnih sredstev tako, da bo to v skladu s spodbujanjem enakosti spolov.

Na tej ravni se sprejemajo ključne politične odločitve o proračunu, ki narekujejo razporeditev javnih sredstev glede na vrsto prioritet. Ko gre za proračunske odločitve, katerih cilj je spodbujanje enakosti spolov, se pozornost na splošno namenja področjem, kot so davčne olajšave za družine, dodeljena sredstva za otroško varstvo, višji prejemki socialnega skrbstva, programi za zaposlovanje in trg dela, dodatni programi za krepitev zdravja žensk in moških itd. Vsa sredstva so na razpolago v enem košu in zanje odgovarja en sam vladni resor.

Nekaj načinov, kako lahko začnemo vključevati vidik enakosti spolov v proračun in ga podpremo na tej ravni, je:

- da ga postavimo v zakonski okvir
- da ga povežemo s proračunsko reformo,
- pripravimo izračun stroškov,
- izdelamo proračunski izkaz, ki se nanaša na ženske.

Zakonska podlaga za vključevanje vidika spola v proračun

Zagotavljanje proračunskih sredstev z vidika enakosti spolov z zakonsko podlago je ena od možnosti na osrednji državni ravni. Stopnja zavezanosti takemu pristopu in nato sposobnost za učinkovito izvajanje bosta odvisni od posebnosti zakonodaje. Take posebnosti so na primer:

- sestavine operativnega okvira, ki določa nalogo nadzora ter vidike odgovornosti in spremljanja;
- določba, da je treba sisteme za zbiranje in upravljanje podatkov uskladiti z integracijo načela enakosti spolov;
- zagotovitev, da se ukrepe za povečanje prihodkov skrbno pregleda z vidika spola;
- zahteva, da se letno poroča o napredku, kar je treba vključiti tudi v uradne proračunske dokumente.

Zahtevo, da se pri proračunu upošteva vidik spola, so zapisali v zakonodajo npr. v Avstriji, Belgiji in Španiji. V nadaljevanju na kratko predstavljamo zakonodajo v teh državah.

Avstrija

Enakost spolov je v avstrijski zakonodaji trdno usidrana: 7. člen zvezne ustave nalaga obveznost zvezni vladi, deželam in lokalnim oblastem, da poskrbijo za enako obravnavanje žensk in moških. V Avstriji so bile že izpeljane številne pobude za vključitev vidika spola v proračun na zvezni, deželni in lokalni ravni. Skupaj predstavljajo kopico bogatih izkušenj na tem področju.

* Več informacij dobite na naslovu <http://www.imag-gendermainstreaming.at/>.

Vključevanje vidika spola v proračun na različnih ravneh

Nedavna sprememba zvezne ustave (tretji odstavek 13. člena, januar 2008) zavezuje vladne subjekte na vseh ravneh, da si pri upravljanju proračuna prizadevajo za enakost spolov. Zvezni proračun za leto 2009 uvaja vidik spola na podlagi navedenega člena. Po mnenju dr. Elfriede Fritz z zveznega finančnega ministrstva v Avstriji »je zdaj zvezna ustava zelo dobra pravna podlaga za vključevanje vidika spola v proračun, vendar pa so za uresničitev tega potrebni politična volja, razumevanje in sodelovanje stroke na različnih področjih in ravneh«.

Omeniti je treba, da je bila zakonodaja, ki omogoča vključevanje vidika spola v proračun, v Avstriji uvedena ob prenovi proračunskega zakona. Pri proračunskem načrtovanju, ki temelji na učinkovitosti, je cilj glede enakosti spolov enakovreden tistim, kot so preglednost, učinkovitost in odgovornost, kadar se pri opravljanju javnih storitev upravljajo javnofinančna sredstva. To pomeni, da se enakost spolov umešča »na enako pravno raven kakor makroekonomsko ravnotežje in trajnostne finance« (Klatzer 2008). Novo ureditev glede proračunskega načrtovanja, temelječega na učinkovitosti, s poudarkom na enakosti spolov je treba uvesti do leta 2013.

Belgija

Belgija je med predsedovanjem Evropski uniji leta 2001 skupaj z OECD, UNIFEM in nordijskim svetom ministrov in ministrice organizirala konferenco na visoki ravni z naslovom Krepitev ekonomskega in finančnega upravljanja: za ustrezno vključevanje vidika spola v proračun. Konferenca je bila povod za številne nove pobude v zvezi z vključevanjem vidika spola v proračun po vsej Evropi, vključno z belgijsko. Cilj belgijske pobude je bil raziskati

možnost, da se vključevanje vidika spola v proračun uporabi pri storitvah belgijske zvezne vlade in njenih dejavnostih.

Belgija je *Zakon o integraciji načela enakosti spolov* sprejela leta 2007 in tako utrla pot vključevanju vidika spola v proračun v celotnem sistemu. Po določbah zakona mora vsako ministrstvo podrobno navesti svojo porabo za dejavnosti, katerih cilj je doseči enakost moških in žensk. Poročilo o vključevanju vidika spola na ravni ministrstva je treba priložiti osnutku proračuna, predloženega finančnemu ministrstvu, to pa ga priloži zveznemu proračunu.

Zakon zahteva pripravo osnutka strateških ciljev vključevanja vidika enakosti spolov in izbiro prednostnih dejavnosti na začetku mandata vlade. Ministrstvom nalaga, da pristop integracije načela enakosti spolov uporabijo tudi pri dodeljevanju državnih naročil.

Proračunska okrožnica za leto 2009 govori o načelu vključevanja vidika spola v proračun in pravni zavezi, obvezne dejavnosti pa so omejene na usposabljanje in povečanje občutljivosti uslužbenk in uslužbencev za to vprašanje. Predvideno je, da bodo vsa ministrstva celotno analizo vključevanja vidika enakosti spolov opravila v letu 2009 in jo kot poročilo o vključevanju enakosti spolov priložila proračunu za leto 2010.

V Belgiji je za pojasnjevanje in pomoč pri izvajanju zakona pristojen Inštitut za enakost žensk in moških. Delo inštituta, ki je v polnem razmahu, vključuje načrtovanje in izvajanje usposabljanja, pripravo priročnikov in kontrolnih seznamov ter razvoj orodij in metod. Pomembna upravljavska struktura, določena z zakonodajo, je medresorska usklajevalna skupina, ki jo sestavljajo višje uslužbenke in uslužbenci z vsakega ministrstva; v tej skupini je zastopan tudi inštitut, opravlja pa nalogo sekretariata.

V zvezi s podatki in kazalniki zakon tudi zahteva, da se na vseh področjih statistični podatki pripravljajo ločeno glede na spol in da se oblikujejo kazalniki z vidika spola. Obliko in vsebino poročila o oceni vpliva, imenovanega »preizkus vključevanja vidika spola«, potrdi vlada.

Španija

V Španiji je za vključevanje vidika spola v proračun že nekaj pravne podlage, vendar pa še ni dovolj razvita. Petnajsti člen ustavnega zakona (3/2007), ki obravnava učinkovite ukrepe za enakost spolov, navaja, da morajo vladni subjekti dejavno vključevati načelo enakosti pri sprejemanju in izvajanju zakonodaje, določanju javnih proračunskih politik na vseh področjih in izvajanju vseh svojih dejavnosti kot celote. Odredba iz aprila 2007, ki določa pravila za pripravo splošnega državnega proračuna za leto 2008, navaja, da je naloga odborov za programske analize »analiziranje vpliva programov

porabe na področju enakosti spolov«. Toda za celovito izvajanje navedenega je potrebna bolj dorečena zakonska ureditev.

Ta je najboljše pripravljena v Načrtu vključevanja vidika enakosti spolov, ki ga je Svet ministrov potrdil marca 2005 (Odredba APU/526/2005). Ta odredba med drugim vsebuje številne ukrepe v zvezi s statističnim in informacijskim sistemom, ki so z uporabo politik vključevanja vidika enakosti spolov v pomoč davčni in proračunski politiki. Določba navaja nove kazalnike, ločene po spolu, za proračunske programe, ponoven pregled in uporabo vidika spola v standardiziranih, samoocenjevalnih modelih za davke in prispevke ter pristojbine za javne storitve, in kar je zelo pomembno, ponoven pregled statistike zaradi določitve, kateri kazalniki naj bodo ločeni po spolu.

Čeprav v Španiji trenutni zakonodajni položaj še ni dovolj urejen, kakor je bilo podrobneje pojasnjeno zgoraj, pa obstajajo pomembni predpisi v zvezi s podatki. Na priporočilo inštituta za ženske je odbor za statistiko, ki ga je ustanovilo ministrstvo za socialne zadeve, dal prednost vidiku spola in tako prispeval k ozaveščanju na tem področju. Na podlagi te pobude se je skupina za spremljanje vključevanja vidika enakosti spolov odločila, da oblikuje novo statistično skupino z nalogo, da razišče, kako je treba preoblikovati obstoječo statistiko v širšem smislu, ne zgolj v ozkem pomenu ločevanja obstoječih podatkov po spolu. To je pravzaprav zelo pomemben napredek, ki priznava zapletenost sistemov podatkov, ki bi ustrezno razkrivali razsežnosti vidika spola.

V Andaluziji se zakonodaja, ki je bila sprejeta decembra 2003, nanaša na uporabo presoje vpliva na spol na vse predloge zakonov in predpise. V zvezi s samostojnim proračunom skupnosti zakonodaja omogoča ustanovitev novega odbora pri ministrstvu za gospodarstvo in finance, ki bo s sodelovanjem andaluzijskega inštituta za ženske pripravil oceno predhodnega predloga proračuna. Odbor »naj spodbuja in podpira pripravo predhodnih predlogov z vidika spola na različnih ministrstvih in opravljanje pregledov po merilih spola na ministrstvih, gospodarskih družbah in agencijah Junte de Andalucia« (139. člen, zakon 18/2003).

Povezovanje vključevanja vidika spola v proračun z reformo proračuna

Vlade po vsem svetu si prizadevajo preoblikovati proračunske postopke tako, da bi ti postali vse bolj neka oblika proračunskega načrtovanja, temelječega na učinkovitosti (Sharp 2003). Ker se sistemi in postopki natančno pregledujejo in se v nove modele vključujejo novi podatki, je to priložnost za vključitev vidika spola. Kot je bilo že omenjeno, Avstrija v svojem novem pristopu k proračunskemu načrtovanju, temelječemu na učinkovitosti, že vključuje vidik spola v proračun, kar mora zaživeti do leta 2013.

Drug primer je München, kjer so leta 2006 začeli s projektom, kako podatke o storitvah smiselno povezati z načrtovanjem proračuna. To poteka v okviru nove reforme javne uprave in novega občinskega proračunskega sistema. Zavzemajo se, da bi bila integracija načela enakosti spolov in vključevanje vidika spola v proračun že od začetka sestavni del postopka. Programi usposabljanja, ki se izvajajo, so usmerjeni v analizo ciljne skupine, vrednotenje in razlago statističnih podatkov in izsledkov statističnih pregledov ter v oblikovanje kazalnikov uspešnosti. Vidik spola je treba obravnavati pri vseh navedenih tematskih področjih.

Razčlenitev stroškov

V delu *Proračunska poraba z vidika pravičnosti* avtorica Rhonda Sharp raziskuje možnosti vključevanja vidika spola pri proračunskem načrtovanju, temelječem na učinkovitosti (za več podatkov glej stran 43).

Razčlenitev stroškov je uporabno orodje, ko gre za pripravo proračuna, pa tudi pri določanju ustreznosti proračunskih sredstev za uresničevanje ciljev posameznih proračunskih postavk. Več načinov je, kako bi bilo mogoče to orodje oblikovati. Eden je, na primer, vedeti, da je – če se določena proračunska postavka uporablja za X število ljudi in če se je prebivalstvo povečalo za Y odstotkov, stroški storitve pa so se povečali za Z odstotkov – sorazmerno enostavno določiti proračunske potrebe za nadaljnje zagotavljanje storitve.

Vključevanje vidika spola v proračun v okviru izložkov in rezultatov proračunskega načrtovanja (Sharp 2003).

I Vse več držav se na podlagi spodbud, naj upoštevajo preglednost in učinkovitost, usmerja v proračunsko načrtovanje, temelječe na učinkovitosti. Te težnje, ki se odmikajo od načrtovanja proračunskih postavk, imajo za posledico veliko različic, vključno s proračunskim načrtovanjem na podlagi dejavnosti, programov, izložkov in rezultatov. To je na splošno rečeno pristop, ki v proračunski postopek vključuje podatke o dosežkih in tako vpliva na proračunske odločitve.

Spodnji graf prikazuje, kako se merila učinkovitosti, t. i. »3 E-ji«, uporabljajo v konvencionalnem okviru izložkov in rezultatov proračunskega načrtovanja.

- Vložki se merijo glede na vidike, povezane z gospodarnostjo (*economy*).
- Izložki se merijo glede na učinkovitost (*efficiency*).
- Učinkovitost rezultatov se meri v povezavi z njihovo uspešnostjo (*effectiveness*).

SLIKA

V delu *Proračunska poraba z vidika pravičnosti* Sharpova raziskuje možnosti za uvedbo vključevanja vidika spola v proračun in opozarja na tri razsežnosti naloge:

- vključevanje ukrepov, ločeno po spolu, za vložke, izložke in rezultate,
- dodajanje pravičnosti (*equity*) kot kazalnika učinkovitosti – to je četrti "E", dodan k že obstoječi obravnavi gospodarnosti, učinkovitosti in uspešnosti,

- radikalna kritika konvencionalnega proračunskega načrtovanja, da bi se tako s kazalniki učinkovitosti omogočilo spremljanje napredka pri vključevanju vidika spola.

Dodajanje četrtega »E-ja« pomeni izziv, zlasti ker se obstoječi trije »E-ji« merijo s funkcijo razmerja, to je gospodarnost vložkov se nanaša na najnižje stroške; učinkovitost se nanaša na razmerje med vložki in izločki; uspešnost pa se nanaša na razmerje med izločki in rezultati. Kljub temu Sharpova navaja konkretne primere, kako je mogoče kazalnike pravičnosti dodajati na vseh treh stopnjah proračunske dejavnosti.

Uporaba razčlenitve stroškov z vidika enakosti zahteva bolj zapleten analitičen okvir. Ob upoštevanju, na primer, kolikšen je strošek ustrezne obravnave problematike nasilja v družini, zagotavljanja uporabe storitev preventivnih pregledov zaradi odkrivanja raka, zagotavljanja dostopnega izobraževanja za vse – za tako razčlenitev stroškov potrebujemo več informacij in podatkov. Pri mednarodnem razvojnem sodelovanju za uresničevanje milenjskih razvojnih ciljev je potrebna tudi razčlenitev stroškov za zagotavljanje storitev za tiste, ki so ogroženi zaradi okužba z virusom s HIV, in za obravnavanje potreb begunk in beguncev.

Razčlenitev stroškov z vidika enakosti v Evropi uporabljajo skupine civilne družbe, ugotovitve pa uporabljajo kot orodje zagovorništva. Pogosto je razčlenitev stroškov podlaga za tradicionalen odziv socialnih partnerjev in drugih skupin civilne družbe na proračun. Standardiziranje in medsebojna odvisnost vrst podatkov, ki jih uporabljajo različni deležniki, se lahko izkažeta kot izziv. Uporaba širokega strokovnega znanja je pomembna za vzpostavitev verodostojnosti ministrstev oziroma sektorjev znotraj njih.

Izdelava proračunskega izkaza, ki se nanaša na ženske

Proračunski izkazi, ki se nanašajo na ženske in so jih v Avstraliji pripravili na različnih vladnih ravneh v osemdesetih in devetdesetih letih, pomenijo prve pobude za vključevanje vidika spola v proračun. Od tedaj se ta model uporablja tudi v drugih državah. V Franciji je bil leta 2000 uveden *le Jaune budgétaire* – priloga k letnemu proračunu, ki pomeni analizo vpliva proračuna na moške in ženske, v Belgiji pa »zapis o vključevanju vidika spola«, ki ga nova zakonodaja opredeljuje kot obliko proračunskega izkaza, ki se nanaša na ženske. Način oblikovanja teh izkazov, število vključenih podrobnosti in uporabljeni podatkovni viri so različni.

Za zagotavljanje podatkov na sektorski ravni so pristojna ministrstva. Zanje je to priložnost, da strateško pregledajo svoje zmogljivosti in delujejo v smeri odzivnosti na vključevanje vidika spola na ravni sistema. Vključevanje podrejenih agencij in služb v pripravo izkaza o vplivih omogoča natančnejši prikaz izločkov in rezultatov; prav tako se spodbuja in olajšuje vključevanje na ravni sistema.

Orodje št. 4 v skupini orodja Sekretariata Commonwealtha (glej stran 35) opredeljuje ustrezne skupine vključevanja vidika spola, ki bi morale biti zlahka dostopne v okviru proračunskih postavk ministrstev. Poročila Združenim narodom o napredku pri pekinških izhodiščih za ukrepanje redno navajajo vse dejavnosti držav, katerih cilj so ženske. Opredelitev vira financiranja teh ukrepov je koristna tudi glede na to, kako varno in stalno je financiranje. Številni programi, katerih cilj so ženske, se financirajo s sredstvi Evropske unije, ki so časovno omejena.

Dolgoročni cilj naj bi bil izboljšanje kakovosti analize v primerjavi s predhodnim letom, ki naj bi nujno vključevala povratne informacije upravičenk in upravičencev o virih ter analizo neodvisne stroke.

Vključevanje vidika spola v proračun na resorni /sektorski ravni

Vključevanje v vsakodnevne procese

Večina dela v zvezi z vključevanjem vidika spola v proračun se opravi na tej ravni – na stopnji nižje, na kateri se sprejemajo politične proračunske odločitve, in stopnji višje, na kateri je najlažje opraviti analizo porabe glede na spol. Pri delu v zvezi z vključevanjem vidika spola v proračun sta ključni resorna odgovornost in pristojnost v obe smeri. S te ravni je mogoče vplivati na letne proračunske odločitve, ki jih sprejema ministrstvo za finance. V drugo smer pa imajo ministrstva pregled nad delovanjem podrejenih agencij oziroma služb in lahko uvedejo, podpirajo in usklajujejo vključevanje vidika spola v proračun na celotnem področju svojih proračunskih uporabnikov.

Večina dela v zvezi z vključevanjem vidika spola v proračun se opravi na programski ravni ali regionalni/lokalni ravni države, pogosto v agencijah in službah, podrejenih ministrstvu. Z ugotovitvami in znanjem, pridobljenim pri pilotnih pobudah, je treba seznaniti nadrejeni resor, da poskrbi za spremembo na sistemski ravni. Če se ministrstva niso zmožna spopasti z ugotovitvami in se nanje ustrezno odzvati, če sistem ni vzpostavljen in če niso sposobna zagotoviti podpore za delo na nižji ravni, obstaja nevarnost, da delo v zvezi z vključevanjem vidika spola v proračun, razen na programski stopnji, ne bo zaživel.

Delo na tej ravni, če naj bo trajnostno in vključeno v vsakodnevne procese, bi moralo biti s stališča sprožanja postopkov na ministrstvu osredotočeno na organizacijske razvojne spremembe. Kakor je bilo že podrobneje pojasnjeno (*Kako vključevati vidik spola v proračun*, stran 10 in naslednje), to zahteva pregled sistemov in postopkov, vlog in pristojnosti; ugotavljanje, kateri podatki manjkajo in oblikovanje zahtev po dodatnih podatkih; prenos ciljev enakosti spolov na državno raven; oblikovanje znanja o enakosti spolov in zmogljivosti – skratka, celotno infrastrukturo, ki je nujna za vključevanje vidika spola v proračun.

Pregled po merilih spola

Ustrezen začetek je ocena pripravljenosti osebja in sistemov na enakost spolov. Pregled po merilih spola, opravljen na celotnem ministrstvu, bo razkril področja dela, ki se jih je treba lotiti, in bo namenjen ozaveščanju o vprašanih spola. Dobro izhodišče bi bilo raziskati, kako je vladna politika enakosti spolov prenesena na raven ministrstev.

- Ali so cilji politike na tej ravni jasni?
- Ali so cilji časovno opredeljeni?
 - Ali se napredek spremlja?
 - Ali so s politiko seznanjena vsa ministrstva?
 - Kako so s politiko seznanjene podrejene agencije in službe?
- Kateri mehanizmi se uporabljajo za uresničevanje politike države glede enakosti spolov?

Usklajevanje politike s porabo

V revizijskem postopku je dobro raziskati povezavo med proračunskimi odločitvami in političnimi/programskimi odločitvami. Kot je bilo v tej publikaciji že obravnavano, se vključevanje vidika spola v proračun pogosto razume kot način premoščanja vrzeli med politiko in porabo, z namenom zagotoviti, da je razporeditev virov usklajena s cilji politike in ustreza izvedbi programov. Vključitev tistih, ki se ukvarjajo s politiko in izvajanjem storitev, v odločanje o razporejanju virov, je del postopka vključevanja vidika spola v proračun.

V Italiji, kjer pobude na državni ravni še ni, imajo mrežo, ki združuje dvanajst pokrajin in devet mestnih občin (od leta 2006), da lahko bogatijo znanje z izmenjavo izkušenj o vključevanja vidika spola v proračun in spodbujanju takega vključevanja.

Vključevanje vidika spola v proračun na regionalni/lokalni ravni države

Decentralizacija uprave je po Evropi zelo različna. Vrsta in obseg pristojnosti, ki se prenašajo na regionalno in lokalno raven zlasti na področju davčne politike, vplivata na sposobnost sprejemanja pristopa glede vključevanja vidika spola v proračun. Pri reformi javnih financ se v decentralizaciji vidi priložnost za večjo preglednost in možnost za neposrednejše sodelovanje na lokalnih ravneh. Regionalna in lokalna uprava se lahko bolje odzivata, ko gre za javno politiko in opravljanje storitev. Slaba stran pa je, da so lokalne uprave pogosto omejene zaradi šibkih virov, nanje pa pritiskajo tudi teme, povezane z revščino, ki se obravnavajo prednostno.

Poskusi v zvezi z vključevanjem vidika spola v proračun so na regionalnih in lokalnih ravneh v več evropskih državah vse pogostejši. Iz številnih pobud, ki sicer niso predstavljene v tej publikaciji, se je mogoče veliko naučiti; zagotovo si zaslužijo primerjalno študijo in širše seznanjanje z njimi. Dober zgled praktične izmenjave izkušenj v Evropi predstavlja mednarodna konferenca, ki sta jo junija 2008 s sodelovanjem Evropske mreže za vključevanje vidika spola v proračun organizirali občinska uprava Bilbaa in biskajska regijska uprava (<http://www.generoypresupuestos.net/>).

Mrežni pristop v Sieni

To je eno prvih primerov vključevanja vidika spola v proračun (V Italiji se za vključevanje vidika spola v proračun uporablja izraz »pregled po merilih spola«) v Evropi, zajema pa majhne skupnosti. Sodelovalo je osem *komun* (komuna je najmanjša upravna enota v Italiji). To je bila »notranja« vladna pobuda – to se pravi, da civilna družba ni bila vključena – ki so jo spodbudili akademski krogi. Metodologija podobna predhodnim vključevanjem vidika spola v proračun, je bila takale:

- priprava seznama količinskih in kakovostnih kazalnikov ocene enakosti spolov in učinkovitosti z vidika spola;
- primerjava kazalnikov z merili;
- analiza s tem povezanih izdatkov, kadar so bili zaznani nezadovoljivi rezultati.

Še posebej zanimiv v tem primeru je bil mrežni pristop. Povezovanje skupnosti je bil poskus spoprijemanja z nekaterimi težavami iz predhodnih projektov vključevanja vidika spola v proračun. Delovna skupina, ki so jo sestavljali po ena oseba iz vsake *komune*, se je ob strokovni podpori sestala petkrat. Na vsakem srečanju so obravnavali po eno temo; strokovnjaki in strokovnjakinje so predlagali uskladitev poklicnega in družinskega življenja (eno temo, povezano s skrbjo za otroka, in eno, povezano s skrbjo za ostarele) na temo krepitev moči z vidika spola; uradniki in uradnice iz *komun* pa so dodali še temo o priseljevanju.

Vsako srečanje se je začelo s strokovnim prispevkom. Seje so se izkazale za izjemno dragocene v smislu ozaveščanja o vprašanju enakosti spolov in izpopolnjevanja znanja o tem. Na vsakem srečanju so udeleženi dobili anketni list z vprašanji o količinskih in kakovostnih podatkih glede lokalnih storitev in so ga na naslednjem srečanju vrnili.

Najpomembnejši del je bil primerjalna analiza podatkov, zbranih iz vseh *komun*. Bistvo vsega je bilo razviti lokalno merilo, s katerim bi merili učinkovitost uprav. Strokovnjakinje in strokovnjaki so pojasnili, da je pri drugih projektih treba prikazati nacionalna ali mednarodna merila, pri tem projektu pa so lokalna veliko pomembnejša. Na primer, ugotovitev, da se je v *komuni* število otrok v jaslih povečalo za 21 odstotnih točk, je za upravne uslužbenke in uslužbenke pomembnejša kakor podatek, kako uspešna je glede tega Danska. Primerjava tudi omogoča izdelavo kontrolnih seznamov o kakovosti storitev. To, da ena *komuna* zagotavlja storitev, ki v drugi ni na voljo, je treba pojasniti, kar pomeni večjo preglednost odločitev, ki jih sprejmejo uprave. V strokovnem prispevku na temo priseljevanja so se sklicevali na nedavno raziskavo, ki je priseljenke na splošno razvrstila v dve skupini, vsako s svojimi potrebami. Ena skupina se je hotela vključiti, druga pa je želela ostati v stiku z družino v domovini in prihraniti čim več denarja. S poznavanjem teh podatkov so upravni uslužbenci in uslužbenke lahko bolje razmislili o rešitvah, ki so postale podlaga za napotilo, kako se spoprijemati s tem vprašanjem.

Izzivi

- Dostop do podatkov lokalnega pomena
- Državna statistika ne zagotavlja podatkov na mikroravni
- Razpoložljivost in kakovost regionalnih podatkovnih spremenljivk

Drug primer je mreža lokalnih in regionalnih pobud za vključevanje vidika spola v proračun v Španiji. Te možnosti mrežnega povezovanja so pomembne za strokovne delavke in delavce v upravi in zunaj nje ter sestavni del celotnega delovanja, povezanega z vključevanjem vidika spola v proračun.

Vključevanje vidika spola v proračun na programski ravni

Naloga analize z vidika enakosti spolov je morda najenostavnejša na ravni, ko gre za dodelitev virov določenemu programu ali shemi. Pri načrtovanju programa bi morale biti dokumentirane značilnosti ciljne skupine. Prav tako bi morale biti navedene temeljne značilnosti upravičenk in upravičencev. Kljub temu pa lahko pomanjkanje podatkov, ločenih po spolu, onemogoči izvajanje analize koristi. V primeru podporne sheme za mala podjetja, ko ni bilo mogoče ugotoviti, koliko podjetij, ki jih je vodila ženska, in koliko podjetij, ki jih je vodil moški, je dobilo podporo na podlagi navedene sheme, so podatki o ovrednotenju sheme zagotavljali le delno sliko. To se je izkazalo za nezadostno. S to pobudo za vključevanje vidika spola v proračun je bilo doseženo, da so bili uvedeni sistemi za zajemanje teh podatkov za vse prihodnje projekte.

Zelo pogosto je analiza na programski ravni osredotočena na oceno stopnje, do katere so bili cilji enakosti spolov jasno postavljeni in ravni, do katere so bili uresničeni. Za analizo je pomembno, da je na voljo čim več podatkov o ciljni skupini. Če so ciljna skupina programa brezposelni mladi in se program izvaja na lokalni ravni, je na primer treba opredeliti demografske značilnosti te skupine za vsako lokalno okolje. Poleg podatkov o spolu, starosti, izobrazbi itd. lahko poznavanje podatkov o invalidnosti, narodnosti, jeziku opozori na morebitne ovire, o katerih se je treba vprašati pri zagotavljanju večje dostopnosti.

Ena od strategij pri izbiri programov, ki naj bi jih analizirali glede vključenosti vidika spola v proračun, je, da se določi njihova relevantnost z vidika spola in da se razvrstijo po prednosti, tj. izberejo se tisti programi, ki imajo največjo možnost ustvariti napredek v smislu enakosti spolov. Čeprav ima ta pristop očitno prednost, pa je treba tudi priznati, da je vključevanje vidika spola v proračun priložnost za vse programe javnega sektorja, da dosežejo boljše rezultate in prispevajo k enakosti spolov, kadar so njihovi cilji postavljeni z vidika enakosti spolov.

Jasnejša slika resničnega vpliva na enakost spolov bo mogoča, ko bo opravljena primerjalna analiza z drugimi, medsebojno povezanimi programi. Tako primerjalno analizo lahko opravi agencija ali služba, ki je pristojna za več programov. Razširitev primerjalne analize na

sektorsko in medsektorsko raven bo omogočila širši pogled na ugotavljanje uspešnih rezultatov in vrzeli, po potrebi pa tudi prerazporeditev virov po sektorjih.

Izjemno pomembno je, da vsi odgovorni za finance in opravljanje storitev/izvajanje programov delajo skupaj, da razvijejo model soodgovornosti pri uresničevanju ciljev glede enakosti spolov. V zvezi s spremembami pri razporejanju virov na podlagi analize, pri kateri se upošteva vidik spola, so lahko omejitve, sistem odločanja pa mora biti zaradi izboljšanja rezultatov prilagodljiv.

Uporabno sredstvo na tej ravni so ocene upravičenk in upravičencev, prav tako pa posvetovanje s širšo ciljno skupino. Stalno oblikovanje in razširjanje značilnosti ciljnih skupin s poudarkom na njihovih potrebah z vidika spolov bo omogočilo nenehno izpopolnjevanje ciljev.

GenderAlp

GenderAlp je nadnacionalni projekt v okviru medregionalnega programa Evropske unije, ki povezuje 12 mest in regij iz Avstrije, Italije, Nemčije, Francije in Slovenije v partnerstvo ter 12 mest in regij s statusom opazovalcev, osredotoča pa se na temo uporabe pristopa, pri katerem se upošteva vidik spola, pri prostorskem načrtovanju in javnih proračunih. Med cilji projekta je najpomembnejše spodbujanje vključevanja vidika spola v proračun z namenom izvajanja integracija načela enakosti spolov. Projekt je namenjen predstavnicam in predstavnikom ljudstva ter upravi na lokalni, regionalni in državni ravni z dolgoročnim ciljem ustvariti temeljno znanje in različne vrste orodij ter metodologijo (več podrobnosti najdete na spletni strani www.gender-alp.com).

V enega od projektov v okviru *GenderAlp* so vključeni Genova, München, Gornja Avstrija, Monferrato Roero in Salzburg. Cilj tega projekta je razviti metodologijo za analizo, ki upošteva vidik spolov. Projekt se je začel z opredelitvijo dveh ključnih vprašanj:

- Kakšne so potrebe državljanek in državljanov?
 - Kako uprava izpolnjuje potrebe žensk in moških:
- s političnimi odločitvami,
 - z dodeljevanjem proračunskih sredstev,
 - s storitvami, ki so na voljo.

Za opredelitev družbeno-ekonomskih značilnosti prebivalstva so bile oblikovane štiri generacijske starostne skupine:

- skrb za otroke in mladostnike od 0 do 19 let,
- usklajevanje poklicnega in družinskega življenja od 20 do 59 let,
- oskrba in podpora od 60 do 79 let,
- skrb za ostarele.

Z uvedeno shemo za analizo stanja prebivalstva je bila naslednja sestavina metodologije vzpostaviti kazalnike glede na:

- neposredna vprašanja z vidika spola,
- posredna vprašanja z vidika spola,
- vprašanja vidika spola, povezana z okoljem.

Naloga v okviru mednarodnega projekta je bila oblikovati skupni okvir za statistiko, ločeno po spolu.

Pilotna pobuda za vključevanje vidika spola v proračun

V zvezi z vključevanjem vidika spola v proračun je bilo opravljeno veliko dela skozi pilotne projekte, ki jih včasih sprožijo skupine civilne družbe, včasih pa ministrstva ali službe in agencije. Te projekt pogosto pripravijo na pobudo civilne družbe. Skupna značilnost pri uresničevanju teh pobud je analiza stroškov, pri kateri se upošteva vidik spola.

Pilotna pobuda za vključevanje vidika spola v proračun je priložnost za seznanitev z možnostjo pristopa, pri katerem se upošteva vidik spola; tu gre zlasti za uslužbenke in uslužbence javne uprave, ki bodisi ne upoštevajo vidika spola pri ukvarjanju z njihovim delovnim področjem, ali zagovarjajo stališče, da je vpliv proračuna nevtralen glede na spol. Poskus je zato pomemben za ozaveščanje in spodbujanje h ponovnemu tehtanju nekaterih predpostavk, oboje pa je pomembno izhodišče za delovanje, povezano z integracijo načela enakosti spolov.

Obseg in kakovost analize, stopnja doseženega znanja ter uresničevanje zamisli so odvisni od ravni politične zaveze in virov projekta. Številne pilotne študije, ki prinašajo pomembne ugotovitve in spodbujajo nove usmeritve, se ne prenesejo naprej. To lahko pogosto pomeni, da je znanje izgubljeno, ali še slabše, da izgubljena priložnost namesto napredka pri integraciji načela enakosti spolov lahko pomeni korak nazaj.

Podpora pilotnim pobudam na visoki ravni je ključnega pomena. Ker so številne pilotne pobude podane na programski ravni, se podpora na resorni ravni morda ne zdi nujna. Toda, če jih ministrstva podpirajo že od vsega začetka, so možnosti za seznanjanje z ugotovitvami in njihov prenos naprej večje. Prav tako bo pobuda deležna večje pozornosti, če se državni organ pozove, naj sproži ali podpre pilotni projekt, kar je samo po sebi dobro.

Načrtovanje je ključno, zato je pomembno vse načrtovati že na začetku. Nekateri vidiki načrtovanja so:

- Načrtovanje za pridobivanje, usvojitev in razširjanje znanja. Pilotni projekt bo prinesel vrsto informacij o vidiku spola, ki jih je treba kot povratne informacije razširiti po sistemu.

Potreben je razmislek o načinu dokumentiranja pilotnega projekta in o poteh povratnih informacij po sistemu navzgor.

- Strateška izbira področja analize, ki ga je mogoče obravnavati sorazmerno nezapleteno, da se pridobi znanje, ki bo pripomoglo k boljšemu razumevanju in je koristno z vidika enakosti spolov. Običajno se izbere področje, na katerem je relevantnost z vidika spola najočitnejša. Dobra stran izbire področja, na katerem ta ni tako očitna, pa je, da se tako razširja znanje o vidiku spola.
- Načrtovanje že od vsega začetka, kako projekt tudi izpeljati, bo omogočilo kontinuiteto pilotnega projekta, da bo tako lahko dejansko pripomogel k integraciji načela enakosti spolov.
- Za zagotovitev ustreznih virov je treba razporediti sredstva. V podporo analizi je treba pritegniti strokovno znanje o vidiku spola, za to pa so potrebna sredstva.
- Poleg podpore na visoki ravni morajo zaposleni opravljati nadzor, zaradi česar bosta verjetno potrebni usposabljanje ali mentorstvo za ustrezno opremljenost z znanjem.
- Vključeno naj bo čim več osebja, ki zastopa različna področja organizacije, od proračuna, politike, podjetniških zadev, sistemov in IT, opravljanja storitev, ocenjevanja itd. Če naj bi dosednji način dela spremenili, mora vsakdo poznati svojo vlogo in način, kako se spremembam prilagoditi. Vključevanje vseh že od samega začetka bo še bolj pospešilo spremembo in omogočilo pogled na stvari z vidika njihovega posebnega strokovnega znanja in izkušenj.
- Pritegne naj se civilna družba. Pri vključevanju vidika spola v proračun gre za demokratizacijo upravljanja, večje sodelovanje uporabnic in uporabnikov storitev in skladno s cilji enakosti spolov za večje sodelovanje žensk. Pritegnitev civilne družbe k pilotnim pobudam za vključevanje vidika spola v proračun ima lahko več oblik: iskanje strokovne podpore s strani reprezentativnih skupin žensk; sodelovanje s ciljno skupino žensk, na katere se proračunska postavka/program v analizi neposredno nanaša; posvetovanje z akademsko stroko za področje enakosti spolov; vzpostavljanje mehanizmov za prispevek civilno družbene skupine, ki se bo ukvarjala z vključevanjem vidika spola v proračun.

VLOGA CIVILNE DRUŽBE

Uvod

V Evropi je civilna družba gibalno delovanje, povezanega z vključevanjem vidika spola v proračun. Po mnenju nekaterih je vključenost vidika spola v proračun v svetu posledica feminističnih praktičnih politik (Sharp in Broomhill 2002). Skupine civilne družbe si pri tem, da bi pokazale na odgovornost vlad za izpolnjevanje zavez glede enakosti spolov, prizadevajo za spodbujanje vključevanja vidika spola v proračun kot načina vplivanja na makroekonomsko politiko z vidika spola. Številne zagovornice in zagovorniki, aktivistke in aktivisti, razočarani zaradi nezadostne integracije načela enakosti spolov, so prepričani, da ima vključevanje vidika spola v proračun potencial za analizo, ki pokaže na nujnost sprememb. Kot most med političnimi odločitvami in razporejanjem virov pa lahko vključevanje vidika spola v proračun s svojim osredotočenjem na razporejanje denarja pokaže na šibko točko politike pri uresničevanju enakosti spolov, če ta nima ustreznih virov.

Prva literatura o vključevanju vidika spola v proračun obravnava vrsto akterjev po vsem svetu, udeleženih pri pobudah za vključevanje tega vidika. Kadar je bilo vključevanje vidika spola v proračun najučinkovitejše, je bilo to delno rezultat soobstoja civilne družbe, ki je delovala »zunaj« vlade, in državnih uslužbencev, ki so delovali »znotraj« vlade. Pogosto sta obe skupini akterjev tesno sodelovali in izmenjavali strokovno znanje in izkušnje; dogajalo pa se je tudi, da je »zunanja« skupina civilne družbe spodbujala delo »znotraj« uprave, vendar je ostala neodvisna pri opravljanju nadzornega in kritičnega dela.

Pomembno vlogo so kot članice in člani skupin civilne družbe in kot individualne strokovnjakinje in strokovnjaki odigrali akademski krogi. Pomagali so pri razvoju analitičnih metod in zagotavljanju strokovnega znanja o vidiku spola. Njihova vloga je bila še zlasti opazna v Italiji, v kateri skupine civilne družbe niso tako močno zastopane kakor v drugih evropskih državah. V Italiji je bilo vključevanje vidika spola v proračun uvedeno s pomočjo mednarodnega seminarja v Rimu, ki sta ga s finančno podporo posebne komisije za enake možnosti organizirali dve akademičarki. Ker večina pobud za vključevanje vidika spola v proračun v Italiji prihaja iz državne uprave, imajo akademičarke in akademiki svetovalno vlogo pri pripravi in izvedbi analiz in pomagajo pri razlagi ugotovitev, ki iz njih izhajajo.

Če pogledamo, kako naj bi se v prihodnosti razvijalo in krepilo vključevanje vidika spola v proračun, predstavnice in predstavniki strokovnega, raziskovalnega in aktivističnega dela civilne družbe priznavajo, da je treba bolje razumeti način, kako se oblikujejo državni proračuni; le tako bi lahko bilo njihovo sodelovanje pri proračunih in s tistimi, ki pripravljajo proračun, boljše. Čeprav so na voljo splošni podatki o posameznih postopkih priprave letnih proračunov, pa so pri poznavanju natančnejših upravnih metod priprave proračunov vrzeli.

Ključna razsežnost priprave proračuna je povezana s političnimi odločitvami vlade. Vloga civilne družbe je, da poskuša vplivati na te odločitve z namenom spodbujanja enakosti spolov. Vseeno je pri vsakodnevnem razporejanju sredstev potrebna večja preglednost. Tako kot imajo lahko javne uslužbenke in uslužbenci koristi od strokovnega znanja civilne družbe o vidiku spola, tudi tesnejše sodelovanje med njimi lahko prinaša dolgoročne koristi vsem ter pripomore k izboljšanju vključevanja vidika spola v proračun.

Naloge, ki jih opravlja civilna družba, so številne, in sicer:

oblikovanje temeljnih načel za vključevanje vidika spola v proračun

- predstavitev analitičnega orodja
- pobude za izobraževanje javnosti
 - lobiranje
- izračun stroškov
- usposabljanje javnih uslužbenk in uslužbencev in svetovanje
- izdelava orodja in priročnikov
- priprava osnutkov poročil v senci in druge dejavnosti nadzora.

Zanimiva je ugotovitev Sharpove in Broomhilla o vlogi žensk pri vključevanju vidika spola v proračun v osemdesetih letih v Avstraliji. Takrat so ministrstva na zvezni, državni in teritorialni ravni začela pripravljati proračunski izkaz, ki se nanaša na ženske, na podlagi analize državnih proračunov, pri katerih se upošteva vidik spola. To je potekalo »znotraj vlade«; obstoj in uspeh tega projekta pa sta bila predvsem posledica obstoja mehanizma za žensko politiko, na oblikovanje katere je vplivalo žensko gibanje, katerega članice so bile številne feministke. Te so postale znane kot »femokratke« in so usmerjale delo, povezano z vključevanjem vidika spola v proračun. Mogoče pa je tudi, da je bila njihova vloga omejevati prispevek žensk zunaj vlade (Sharp in Broomhill 2002). Izkušnje kažejo, da je za večjo spremembo proračunskega dodeljevanja sredstev potreben politični pritisk iz krogov zunaj vlade, ki spodbuja stalno delo znotraj vlade.

Pri delu, povezanem z izobraževanjem in ozaveščanjem, ki ga opravljajo civilno družbene skupine, je ključno sodelovanje s parlamentom. Prispevek poslank in poslancev, zlasti tistih v opoziciji, je zaradi narave proračunskih postopkov, pri katerih sta odgovorna eno ministrstvo in njegov minister ali ministrica in kadar odločitve sprejema le peščica ljudi, majhen. Pogosto pa so zelo odprti za to, kako učinkovito izpodbijati odločitve, predstaviti nove analize, zagotavljati preglednost in si prizadevati za spodbujanje interesov javnosti. Številni poslanci in poslanke po vsej Evropi – verjetno v vseh državah Evropske unije – so se udeležili seminarjev in delavnic, ki so jih organizirali in pripravili članice in člani civilno družbenih skupin.

Na naslednjih straneh so prikazane značilnosti številnih osrednjih civilno družbenih skupin, ki spodbujajo vključevanje vidika spola v proračun. Poleg tega, da so dejavne v svojih mestih in državah, so vse

tudi včlanjene v Evropsko mrežo za vključevanje vidika spola v proračun, značilnosti katere so tudi navedene. Značilnosti skupin:

- Avstrija – Opazovalna skupina: vidik spola in javne finance
 - Nemčija – zvezna pobuda za vključevanje vidika spola v proračun (Big-Budget)
 - Španija – Platforma za presojo vpliva na spol - zdaj
 - Združeno kraljestvo – Ženska Skupina Združenega kraljestva za proračun
 - Evropska mreža za vključevanje vidika spola v proračun

Avstrija – Opazovalna skupina: vidik spola in javne finance

Avstrijska civilno družbena skupina – Opazovalna skupina: vidik spola in javne finance je začela delovati leta 2000. Od ustanovitve skupina uspešno spodbuja nevladne organizacije, opozicijske stranke in vlado, da sodelujejo pri idejni zasnovi in praksi vključevanja vidika spola v proračun. Skupina je leta 2000 izdala knjigo, ki predstavlja pregled mednarodnih izkušenj pri vključevanju vidika spola v proračun, in je prilagodila idejne zamisli avstrijskemu okolju ter predstavila nekatere pristope k oblikovanju avstrijskega zveznega proračuna. Predstavila je tudi priporočila, kako naj se spremenijo vladne politike, da bi dosegle večjo enakost spolov.

Vodilo za stalno delo opazovalne skupine so številna pomembna načela:

- vključevanje vidika spola v proračun je več kot analiza proračuna z vidika spola;
- pri postopkih, povezanih s proračunom, so za boljše sodelovanje potrebne večja preglednost in spremembe;
- izsledki analiz bi morali voditi k drugim mogočim politikam;
- analize bi morale zajemati celotno makroekonomsko strategijo;
- pri vključevanju vidika spola v proračun mora sodelovati civilna družba.

Avstrijska zvezna vlada se je za vključevanje vidika spola v proračun odločila leta 2004. Potem ko je opazovalna skupina zaznala, da obstajajo pomankljivosti vladne pobude glede načrtovanja, ciljev in razumevanja ter da ji primanjkuje znanja in veščin, so nekateri njeni člani in članice državnim uslužbencem in uslužbenkam ponudili svoje strokovno znanje in izkušnje. Skupina se je nedavno odločila, da se bo usmerila bolj v zunanje lobiranje.

Zaradi močnega lobiranja opazovalne skupine v Avstriji spremenjena proračunska zakonodaja, sprejeta leta 2007, predpisuje vključevanje vidika spola v proračun, dejanska enakost moških in žensk kot cilj in temeljno načelo pri načrtovanju proračuna pa je bila vključena v

ustavno reformo. V skladu z ustavno določbo si morajo vse institucije na vladni ravni prizadevati za dejansko enakost moških in žensk.

Opazovalna skupina se je nedavno ponovno usmerila v raziskovalno delo, da bi z vidika teorije demokracije in ekonomske teorije razširila podlago za vključevanje vidika spola v proračun.

Nemčija – zvezna pobuda za vključevanje vidika spola v proračun (BigBudget)

Pri zvezni pobudi za vključevanje vidika spola v proračun (BigBudget), katere začetki segajo v leto 2006, so sodelovali moški in ženske, ki so nekaj časa teoretično in praktično ukvarjali s svetovalnim, znanstvenim in politično aktivističnim delom na področju vključevanja vidika spola v proračun. Pobuda BigBudget je nastala iz »pobude za proračun, pri katerem se upošteva vidik spola, v Berlinu«, njen namen pa je umestitev strategije vključevanja vidika spola v proračun na zvezni ravni.

Za BigBudget je vključevanje vidika spola v proračun ustrezna in neizogibna strategija za doseganje ustavnega cilja enakosti spolov ter skupnih postopkovnih pravil za zvezno vlado (GGO)*, ki določajo strategijo integracije načela enakosti spolov. Pobuda poudarja potrebo po oceni vpliva z vidika spola, pregledu davčnega sistema in vseh prihodkov (npr. iz privatizacije) ter temeljitem pregledu prihodnjih usmeritev finančnih in makroekonomskih odločitev kot sestavin vključevanja vidika spola v proračun.

Glavna področja dejavnosti so:

- lobiranje (zlasti sporočila za javnost),
- odprta pisma,
- prispevki za poročila v senci in
- mrežno povezovanje z drugimi nevladnimi skupinami.

Na začetku je bilo veliko dela s podporo prizadevanjem za objavo študije izvedljivosti vključevanja vidika spola v proračun, ki jo je pripravila nemška vlada in jo končno objavila oktobra 2007. Zdaj je njihov glavni cilj izvajanje ukrepov, predlaganih v študiji izvedljivosti.

Poleg tega skupina dejavno sodeluje na konferencah, na katerih predstavlja svoja stališča v zvezi z vključevanjem vidika spola v proračun, z namenom pridobiti večjo podporo, ter pripravlja knjigo o tej temi. Pobuda BigBudget je del vsenemške mreže podobnih skupin (glej: <http://www.gender.budgets.de>) in Evropske mreže za vključevanje vidika spola v proračun.

V nedavnem opozorilu je izražena zaskrbljenost zvezne pobude (in tudi berlinske), da je delo v vladi predvsem tehnično, usmerjeno v

kvantitativno analizo. Čutiti je, da je zdaj čas, da postane delo, povezano z vključevanjem vidika spola v proračun, politično vprašanje, in da je treba poiskati način vključevanja feministične analize v podporo delu v vladi.

* Drugi del GGO navaja, da je »enakost moških in žensk dosledno vodilno načelo in bi ga bilo treba spodbujati z vsemi političnimi, pravnimi in upravnimi ukrepi zveznih ministrstev na njihovih področjih (integracija načela enakosti spolov)«.

Prav tako je na zvezni ravni zastalo uresničevanje integracije načela enakosti spolov, pri uresničevanju katerega je bila predhodna vlada dejavna. Vladna politika enakosti spolov se zdaj omejuje na usklajevanja poklicnega in družinskega življenja. Integracija načela enakosti spolov in vključevanje vidika spola v proračun kot sistematični strategiji za doseg enakosti spolov – kar je obveznost, zapisana tudi v nemški ustavi – se ne uresničujeta.

Platforma za presojo vpliva na spol – zdaj

Platforma za presojo vpliva na spol – zdaj, ki jo sestavljajo združenje feminističnih in ženskih organizacij, združenja po posameznih področjih oziroma tematikah in regionalni forumi, je nastala zato, da bi izzvala špansko vlado, ki ni objavila presoje vpliva državnega proračuna na spol (PVS). Pravna obveznost za pripravo PVS je zelo jasno izražena v Zakonu o presoji vpliva na spol, objavljenem leta 2003, in nedavno v Zakonu o enakosti spolov iz leta 2007. Združenje opozarja, da ob predstavitvi proračuna parlamentu 30. septembra 2008 španska vlada že četrtič ni upoštevala obveznosti v zvezi s presojo vpliva na spol.

Leta 2007 je združenje dalo v pravno presojo pobudo; s katero je oporekalo neukrepanju vlade, javni tožilec pa je to pobudo takrat zavrnil.

Ta tema je ob predložitvi proračuna parlamentu leta 2008 pritegnila precejšnjo pozornost medijev. Kljub odgovornosti finančnega ministrstva za PVS se razprave v medijih nanašajo na sodelovanje z ministrstvom za enakost spolov, posledica pa je nedavna objava publikacije o PVS.

Pozornost medijev je koristna pri ozaveščanju javnosti o tem vprašanju, to pa je spet koristno zaradi pritiska javnosti na vlado in na pristojni državni organ, tj. finančno ministrstvo. Poleg uporabe medijev za doseganje napredka v svoji kampanji v podporo proračunu, pravičnemu z vidika spola, na ravni države *Platforma za presojo vpliva na spol – zdaj* uporablja še vrsto drugih sredstev, vključno z e-peticijami, blogom in drugimi dejavnostmi na spletu ter »akcijskimi« pismi, naslovljenimi na pomembne člane in članice vlade in državnega aparata. Združenje je imelo tudi vrsto srečanj s ključnimi predstavniki in predstavnicami nacionalnega parlamenta.

Po nedavni objavi presoje vpliva z vidika enakosti spolov (EIA) je združenje Plataforma za presojo vpliva na spol – zdaj leta 2008 organiziralo javno zborovanje, na katerem so obravnavali položaj presoje vpliva z vidika enakosti spolov in spodbudili kampanjo za vključevanje vidika spola v proračun.

Združenje želi podpreti ženske skupine na lokalnih ravneh, take skupine pa sestavljajo tudi njegovo članstvo in so bile na oktobrskem zborovanju močno zastopane. Stalno delo je usmerjeno v lobiranje pri vladi, da izpopolni analizo pri izdelavi presoje vpliva na spol in okrepi razprave o vprašanjih, ki so za ženske prednostna.

Združeno kraljestvo – Ženska skupina Združenega kraljestva za proračun

Ženska skupina za proračun (WBG) je ena najbolj znanih skupin civilne družbe v Združenem kraljestvu, ki deluje na področju vključevanja vidika spola v proračun, njeno delo pa je dobro dokumentirano. Ustanovljena je bila leta 1989 in združuje feministično ekonomsko in drugo raziskovalno stroko, sindikalistke in aktivistke, ki si prizadevajo za vizijo družbe enakosti spolov, ki ženskam zaradi njihove finančne neodvisnosti omogoča večjo samostojnost in neodvisnost pri delu, doma in v civilni družbi.

Ženska skupina za proračun si pri svojem delovanju zastavlja predvsem dve temeljni vprašanji: kam gredo sredstva in kakšen je njihov vpliv na enakost spolov. Njeno delovanje je razdeljeno v tri velike skupine:

- odzivanje na letni državni proračun in predproračunska poročila,
- spodbujanje vlade, zlasti ministrstva za finance, da vključuje vidik spola v proračun in to upošteva pri svojem delu,
 - osredotočenost na ženske, ki živijo v revščini, in pomoč pri njihovem vključevanju v procese odločanje ter zbiranje evidenc o njihovih izkušnjah za načrtovanje politik.

–

Odzivanje skupine na državni proračun je postala temeljna značilnost njenega dela. Dobro informirana in okrepljena z delovanjem njenih članic in članov, predstavnic in predstavnikov akademske sfere z izkušnjami, ki so si jih pridobili kot zagovorniki javne politike, so njeni odzivi ostri in predstavljajo potrebe žensk, hkrati pa izkorišča vsakokratne politične priložnosti. Analiza je dragoceno orodje vseh, tistih v vladi in zunaj nje.

Proračunski dan, ki je tradicionalno en dan v letu, ko se prebivalstvo Združenega kraljestva osredotoči na makroekonomsko politiko, je postal pomembna priložnost za usmerjanje pozornosti v enakost spolov kot vidika ekonomske politike.

Skupina spodbuja analizo z vidika spola tudi v vladi sami. Napredek na tem področju je bil dosežen s premikom vlade k odločnejšemu postopku posvetovanja in odločanja »na podlagi dokazov«, imenovana je bila tudi ministrica, ministrstvo za finance pa se je zavezalo za stalna srečanja tako z obema ministroma kot z uradnicami in uradniki; namen je bil predstaviti analizo z vidika spola, ki jo v zvezi s proračunom in predračunskimi poročili pripravi ženska skupina za proračun, in o njej razpravljati.

Na splošno se delo skupine lahko označi kot postopno ozaveščanje in krepitev usposobljenosti v vladi in zunaj nje. Partnerski pristop in spreminjanje pogleda javnih uslužbenk in uslužbencev in drugih na položajih odločanja se verjetno ne bosta takoj odrazila v proračunu, lahko pa utrepa pot poznejšim spremembam. To se je zgodilo, ko je skupina prepričala ministrstvo za finance, da je začelo uresničevati projekt analize izdatkov z vidika spola. Programski vodja skupine je bil začasno dodeljen ministrstvu kot projektni vodja, člani skupine pa so zagotavljali strokovno pomoč.

S projektom so se lotili analize izdatkov z vidika spola v ministrstvu za delo in pokojnine ter ministrstvu za trgovino in industrijo, pri čemer so se osredotočili na programe in storitve za mala podjetja iz t.i. Nove pogodbe. Projekt je bil pomemben za ozaveščanje in krepitev zmogljivosti v vladi glede na pomen analize izdatkov z vidika spola. Ugotovitve so bile objavljene v pregledu porabe leta 2004.

Skupina za proračun žensk se pri svojem vsakodnevem delu posebej osredotoča na obveznost javnega sektorja, da spodbuja enakost spolov, in na uporabo tega dela zakonodaje za pritisk, da bi se analiza vključenosti vidika spola v proračun bolj uporabljala.

Evropska mreža za vključevanje vidika spola v proračun

Evropsko mrežo za vključevanje vidika spola v proračun je februarja 2006 na seminarju na Dunaju ustanovila Opazovalna skupina: Spol in javne finance, skupina civilne družbe, ki deluje v Avstriji na področju vključevanja vidika spola v proračun. Namen seminarja je bil zbrati aktivistično in akademsko srenjo, ki jih povezujejo pobude zunaj vlade, z namnom okrepiti mrežno povezovanje in izmenjavo izkušenj, izkoristiti avstrijsko predsedovanje Evropski uniji ter lobirati za vključevane vidika spola v proračun v Evropski uniji.

Sodelujoči so podrobneje predstavili svoje delo pri vključevanju vidika spola v proračun s poudarkom na posebnih pristopih, ugotovitvah in spoznanjih. Ob osredotočenosti na izkušnje držav je bilo v razpravi največ pozornosti namenjeno strategijam vključevanja vidika spola v proračun pri uresničevanju politike javnih financ po vsej Evropi, pri čemer se vključevanje vidika spola obravnava kot orodje za večjo demokratizacijo in sodelovanje ter za vključevanje vidika spola v proračun kot sestavnega dela proračunskih politik.

Pomemben prispevek ustanovnega zasedanja sta bila slovesna izjava in poziv evropskim voditeljem in voditeljicam držav in vlad (in Evropski komisiji). To je bilo uporabljeno kot orodje za lobiranje pri uradnikih in uradnicah, ki so sodelovali na konferenci, ki je potekala hkrati s seminarjem.

Evropska mreža stalno opozarja vlade v Evropi na njihovo zavezo za odpravo neenakosti spolov in spodbujanje enakosti spolov ter skuša preusmeriti pozornost na priložnosti za spodbujanje uresničevanja teh ciljev z uporabo pristopa, pri katerem se upošteva vidik spola pri oblikovanju proračuna. Evropska mreža je pomemben organ, saj njeni člani in članice razpolagajo z strokovnim znanjem in izkušnjami na tem področju. Zavedajoč se temeljnih pogojev za pregledno in učinkovito vključevanje vidika spola v proračun, Evropska mreža za vključevanje vidika spola v proračun zagovarja poglobljen dialog javnih ustanov in civilne družbe.

V svojem posebnem pozivu Evropski komisiji se evropska mreža zavzema za prednostno obravnavo vključevanja tega vidika v proračun pri delu Inštituta za enakost spolov in uresničevanju časovnega načrta o enakosti spolov. Komisija naj sproži, financira in usklajuje študije, razvoj orodja in mehanizme za razširjanje dobre prakse. Države članice poziva, naj upoštevajo vidik spola in ga vključujejo v vse postopke, tudi v program lizbonske strategije in integrirane smernice, in uporabijo odprto metodo usklajevanja za spodbujanje vključevanja vidika spola v proračun. Evropska mreža za vključevanje vidika spola v proračun od vlad pričakuje, da bodo na državni ravni objavile podatke, kako se vidik spola kaže v proračunu, in standardizirale orodje za vključevanje vidika spola v proračun.

V okviru javne razprave je evropska mreža mreža pripravila predlog za spremembo proračuna Evropske unije, v katerem je dodatno razvila in prilagodila zahteve, izražene v slovesni izjavi.

V ospredju njenega lobiranja je poziv Komisiji in vladam, naj podprejo civilno družbo pri njenem delu v zvezi z vključevanjem vidika spola v proračun. Evropska mreža je prepričana, da je prispevek civilne družbe ključnega pomena in da mora vlada spodbujati glas in vlogo žensk ter za to zagotavljati proračunska sredstva.

Glosar*

Ocena z vidika upravičenke/upravičenca

Zbirka in analiza mnenj o tem, koliko storitve in programi izpolnjujejo potrebe in prednostne usmeritve ciljnih skupin. Informacije je mogoče

zbirati na različne načine, na primer z javnomnenjskimi raziskavami, anketami ali delno strukturiranimi intervjuji.

Proračun

Načrt, kako se bodo sredstva v določenem časovnem obdobju ali za določeno dejavnost pridobila in porabila.

Proračunski postopek

Nanaša se na stopnje proračunskih načrtov. Te stopnje načeloma sestavljajo:

- prva stopnja: oblikovanje proračuna
- druga stopnja: potrditev proračuna
- tretja stopnja: izvrševanje proračuna
- četrta stopnja: ocena proračuna

Načrtovanje proračuna

Načrtovanje prihodkov in odhodkov za določeno obdobje, vključno z določanjem prednostnih nalog.

Civilna družba

Prostovoljno organizirane civilne osebe v nevladnih/neprireditnih organizacijah, kakor so sindikati, organizacije žensk, okoljske organizacije, cerkve, športni klubi, mreže bolnikov, zagovorniške skupine, mladinska gibanja, organizacije za razvojno sodelovanje, lobiji, potrošniške organizacije itd.

* Povzeto iz Van Beveren, Thera van Osch and Sheila Quinn, 2004, Budgeting for local gender budget initiatives. Vrouwen Alliantie, Utrecht z dovoljenjem avtorjev.

Navedene skupine so skupaj [poznane kot] socialni kapital družbe.

Davčne politike

Vladne politike, pri katerih se davek uporablja za doseg nekaterih političnih ciljev, kakor so prerazdelitev prihodka, gospodarska rast, enakost ali trajnostni razvoj.

Spol

Družbeni spol se nanaša na družbene razlike med moškimi in ženskami. Vidik spola opredeljuje socialno, kulturno, politično in ekonomsko določena razmerja med ženskami in moškimi. Razmerja med spoloma se spreminjajo glede na kraj in časovno obdobje; spreminjajo se glede na vsakokratne razmere. Biološki spol (*sex*) nasprotno opredeljuje biološko razliko med ženskami in moškimi, ki ostaja stalnica.

Pregled po merilih spola

Ocena, koliko je enakost spolov dejansko institucionalizirana v politikah, programih, organizacijskih strukturah in postopkih (vključno s postopki odločanja) ter v ustreznih proračunih.

Analiza vključenosti vidika spola v proračun

Analiza vpliva (vladne) porabe in prihodkov na družbeni položaj ter možnosti moških, žensk, dečkov in deklic ter družbena razmerja med njimi. Analiza vključenosti vidika spola v proračun je pomoč pri odločanju, kako je treba prilagoditi politike, da se doseže njihov največji vpliv, in kje je treba sredstva za uresničevanje človekovega razvoja in enakosti spolov prerazporediti.

Vključevanje vidika spola v proračun

Uporaba vidika spola pri finančnih načrtih in proračunskem postopku z upoštevanjem potreb in prednostnih usmeritev (različnih skupin) žensk in moških ob zavedanju različnih vlog, ki jih imajo doma, na delovnem mestu in v družbi.

Za Svet Evrope je vključevanje vidika spola v proračun »uporaba integracije načela enakosti spolov v proračunskem postopku. To pomeni oceno proračunov z vidika spola in vključevanje vidika spola na vseh ravneh proračunskega postopka ter preoblikovanje prihodkov in odhodkov tako, da se spodbuja enakost spolov.«

Pobude za vključevanje vidika spola v proračun

Pobude, osredotočene na pregled in analizo proračunov, da bi dobili predstavo o posledicah za (različne skupine) moške in ženske ter da bi razvili strategije za enakost spolov.

Razčlenitev statističnih podatkov po spolu

Specifikacija podatkov za ženske/deklice v primerjavi z moškimi/dečki. Razčlenitev socialno-ekonomske statistike za prikaz razlik in podobnosti med (različnimi skupinami) ženskami/deklicami in moškimi/dečki. To so temeljni podatki za vključevanje vidika spola v proračun – sicer ocena vpliva proračunov na razmerja med spoloma ni mogoča.

Enakost spolov

Stanje, ko ženske in moški uživajo enake pravice in možnosti, tako da se ravnanje, težnje, želje in potrebe moških in žensk vrednotijo enako ter se jim daje enaka možnost.

Enakost spolov, kot jo opredeljuje Svet Evrope, pomeni »enako prepoznavnost, krepitev moči, odgovornost in sodelovanje obeh spolov na vseh področjih javnega in zasebnega življenja. Nasprotje enakosti spolov je neenakost spolov, ne pa razlikovanje med spoloma.«

Integracija načela enakosti spolov

Postopek ocenjevanja posledic vsakršne načrtovane dejavnosti za ženske in moške, vključno z zakonodajo, politikami ali programi, na vseh področjih in ravneh. Integracija načela enakosti spolov je strategija, s katero zadeve in izkušnje žensk ter moških postanejo sestavni del oblikovanja, izvajanja, spremljanja in ocene politik in programov na vseh političnih, gospodarskih in družbenih področjih. To je doseženo tako, da imajo ženske in moški lahko enako korist,

neenakost pa ni nekaj stalnega. Končni cilj integracije načela enakosti spolov je doseči enakost spolov (opredelitev Ekonomsko-socialnega sveta Združenih narodov, julij 1997).

Integracijo načela enakosti spolov Svet Evrope opredeljuje kot »(re)organizacijo, izboljšanje, razvoj in vrednotenje političnih procesov tako, da akterji, ki običajno sodelujejo pri sprejemanju političnih odločitev, vključujejo vidik enakosti spolov v vse politike na vseh ravneh in stopnjah«.

Vidik spola

Pogled, ki nam omogoča, da razumemo in analiziramo značilnosti, ki na poseben način opredeljujejo ženske in moške, vključno z njihovimi podobnostmi in razlikami. Po opredelitvi Mednarodne organizacije dela je vidik spola »sredstvo za približevanje bistvu z zastavljanjem vprašanj o odnosih moči med moškimi in ženskami ter o družbenih odnosih na splošno. To je idejni okvir, metodologija pojasnjevanja in sredstvo kritične analize, ki so usmerjali odločitve, razširjali in spreminjali stališča in nam omogočali prenovitev zamisli, temeljit pregled vedenja in prepoznavanje predsodkov z vidika spola in pogojevanja zaradi poznejšega razmisleka o njihovem ponovnem pregledu in preoblikovanju z dialogom (Cinterfor 1996).

Odnosi med spoloma

Družbeno in kulturno določeni odnosi med moškimi in ženskami.

Državni proračun

Finančni načrti za državne izdatke in prihodke, ki temeljijo na predpisih in jih morajo odobriti demokratično izvoljene predstavnice in predstavniki (tj. poslanke in poslanci). Državni proračuni uveljavljajo posamezne politične cilje, kakor so gospodarska rast, stabilnost cen, polna zaposlenost, pravična porazdelitev dohodka, socialna varnost, obvezno izobraževanje do določene starosti, dostop do zdravstvenega varstva, človekove pravice, emancipacija, trajnostna uporaba naravnih virov, nastanitev za vsakogar itd.

Politična oznaka neke vlade določa glavne prednostne naloge med njenim vladanjem. Te prednostne naloge se vsako leto podrobno navedejo v letnem proračunskem izkazu. Letni proračunski izkaz je eden najpomembnejših dokumentov, ki jih pripravi vlada. Določa način pridobivanja prihodkov in njihovo porabo.

Bruto domači proizvod (BDP)

Skupna tržna vrednost vseh končnih izdelkov in storitev, izdelanih in opravljenih za denar v državi v določenem obdobju, po odbitku stroškov blaga in storitev v postopku proizvodnje, vendar pred amortizacijo.

Medsektorska obravnava vidika spola

Družbena raziskovalna metoda, ki hkrati analizira spol, narodnost, skupino, spolnost in druge družbene razlike.

NVO

Nevladna organizacija, ki deluje na nepridobitni podlagi.

Javni prihodki

Prihodek države, ki ga v glavnem sestavljajo neposredni davek, posredni davek in socialni prispevki.

Viri

Knjige

A Guide to Budget Work for NGOs, The International Budget Project, Washington, DC ht www.internationalbudget.org/. Budlender, Debbie, Diane Elson, Guy Hewitt in Tanni Mukhopadhyay, eds, 2002.

Gender budgets make cents: Understanding gender-responsive budgets, London: Commonwealth Secretariat. Budlender, Debbie in Guy Hewitt, izd, 2002.

Gender budgets make more cents: Country studies and good practice, London: Commonwealth Secretariat. Budlender, Debbie in Rhonda Sharp s Kerri Allen, 1998; *How to do a gender-sensitive budget analysis: Contemporary research and analysis*, Commonwealth Secretariat in Australian Agency for International Development. Budlender, Debbie in Rhonda Sharp s Kerri Allen, 1998.

How to do a gender-sensitive budget analysis: Contemporary research and practice, Commonwealth Secretariat, Isabella Bakker, 2002.

Fiscal policy, accountability and voice: the example of gender responsive budget initiatives, UNDP Human Development Report.

Spletišča

BRIDGE podpira zagovorništvo enakosti spolov in prizadevanja oblikovalk in oblikovalcev politik ter strokovnih delavk in delavcev za integracijo načela enakosti spolov s premoščanjem vrzeli med teorijo, politiko in prakso ter z dostopnimi in različnimi informacijami, povezanimi z vidikom spola. Spletišče BRIDGE je bilo ustanovljeno leta 1992 kot posebna storitev za razvojno-raziskovalne dejavnosti in informacije v zvezi z vidikom spola pri *Institute of Development Studies (IDS)*, Združeno kraljestvo.

Cutting Edge Packs spletišča BRIDGE zagotavlja dostopne preglede najnovejšega razmišljanja o temah v zvezi z vidikom spola in povzetke najuporabnejših virov. Vsak sveženj vključuje pregledno poročilo, zbirko podpornih virov.

http://www.bridge.ids.ac.uk/reports_gend_CEP.html#Budgets

Spletišče **Gender Responsive Budgeting**, ustanovljeno leta 2001, je plod usklajenega sodelovanja Razvojnega sklada za ženske pri Združenih narodih (UNIFEM), Sekretariata Commonwealtha in kanadskega Mednarodnega razvojno-raziskovalnega centra (IDRC). Spletišče se trudi za podporo prizadevanjem vlad, ženskih organizacij,

članov parlamenta in akademikov, da se pri načrtovanju in pripravi proračunov zagotovi dejanska vključitev ciljev v zvezi z enakostjo spolov. Spletišče tudi oskrbuje strokovne delavce z različnimi viri, ocenami in gradivom za usposabljanje na področju vključevanja vidika spola v proračun. Spodbuja medregijsko izmenjavo informacij o izkušnjah države ter omogoča mrežno povezovanje in sodelovanje med državami, civilno družbo in mednarodnimi organizacijami.

<http://www.gender-budgets.org/>

Spletišče **International Budget Partnership (IBPI)** se je oblikovalo pri Centru za proračunske prednostne naloge in prednostne naloge na področju politik za sodelovanje z organizacijami civilne družbe v državah v razvoju z nalogo analizirati postopke priprave državnih proračunov, ustanove in rezultate, jih spremljati in vplivati nanje.

Spletišče je osrednje mesto, na katerem je mogoče najti poročila, vire in omrežja, ki zagotavljajo koristne informacije o prizadevanjih po vsem svetu za spodbujanje preglednejših in k ljudem usmerjenih proračunskih sistemov.

<http://www.internationalbudget.org/>

Literatura

Buddlender, Debbie in Rhonda Sharp s Kerri Allen. 1998. *How to do a gender-sensitive budget analysis: Contemporary research and practice*. London in Canberra: Commonwealth Secretariat in AusAid.

Elson, Diane (2002): *Gender-responsive budget initiatives: Some key dimensions and practical example*. Vključene so: pobude za vključevanje vidika spola v proračun, strategije, idejne zasnove in izkušnje. Prispevki z mednarodnega posvetovanja visokih predstavnic in predstavnikov *Strengthening economic and financial governance through gender responsive budgeting*, 16., 17. in 18. oktober 2001, Bruselj.

Feiler, Klaus (2008). *A future-oriented steering mechanism: Gender budgeting in Berlin*. Predstavitev v powerpointu na 52. zasedanju Komisije Združenih narodov o položaju žensk, ki govori o financiranju za enakost spolov in krepitevi moči žensk, od 25. februarja do 7. marca 2008, New York.

Gender mainstreaming. Conceptual framework, methodology and presentation of good practices. Končno poročilo o dejavnostih skupine strokovnjakinj in strokovnjakov za integracijo načela enakosti spolov (EG-S-MS). Generalni direktorat za človekove pravice, Svet Evrope, 1998.

Gubitzer, Luise, Klatzer, Elisabeth in Michaela Neu-mayer (2008), *Gender budgeting - Anleitung und Beispiele zur Umsetzung in*

öffentlichen Institutionen, Dunaj [Priročnik za javne uslužbenke in uslužbenke o vključevanju vidika spola v proračun].

Holvoet, Nathalie (2006) *Gender budgeting: Its usefulness in programme-based approaches to aid*. EC Gender Helpdesk.

Junta de Andalucía. Consejería de Economía y Hacienda. Elaboración: Comisión de Impacto de Género en los Presupuestos (2007): *Gender impact evaluation report from the draft budget for the Autonomous Region of Andalusia for 2008*.

– Klatzer, Elisabeth. Watch Group. Gender and Public Finance (2008): *The integration of Gender Budgeting in Performance-Based Budgeting*. Predstavitev na posvetovanju "Presupuestación Pública Responsable con la Igualdad de Género" (Public budgeting responsible to gender equality), 9. in 10. junij 2008, Bilbao.

– Klatzer, Elisabeth in Michaela Neumayr (izd.) Watch Group. *Gender and public finance (2006): Gender budgeting in Europe*. Dokumentacija s posvetovanja o pobudah za vključevanje vidika spola v proračun, 5., 6. in 7. februar 2006.

– Madoerin, Mascha (2007): *Gender-responsive budgeting initiatives in Switzerland: Work in progress*. Založnik: Federal Office for Gender Equality, Švica. Prevod: Thor Erik Maeder, Laos.

– Me, Angela (2008), *What are the new challenges for Gender Statistics? In Gender Gap and Economic Policies: Challenges and good practices*, urednik Ewa Ruminska-Zimny, Ženeva in New York, 2009 (v pripravi).

• Outla, Veronika, et al. (2007), *Gender budgeting in practice*. Poročilo projekta *Transnational GenderAlpProject*, ki vključuje Avstrijo, Bolgarijo, Češko, Madžarsko in Italijo.

• *Report on gender budgeting*. Končno poročilo strokovne skupine za vključevanje vidika spola v proračun (EG-S-GB). Generalni direktorat za človekove pravice, Strasbourg, 2005.

• Sharp, Rhonda (2003): *Budgeting for equity. Genderbudget initiatives within a framework of performance oriented budgeting*. New York: Razvojni sklad ZN za ženske.

• Uradna poročila švedske vlade, (2007: 15). • *Gender mainstreaming manual*. Knjiga praktičnih metod švedskega odbora za podporo integraciji načela enakosti spolov – *Gender Mainstreaming Support Committee* (JämStöd).

• Uradna poročila švedske vlade (2007: 15).

Gender Equality in Public Services. Some useful advice on gender mainstreaming. Knjiga zamisli za vodilne delavke in delavce ter strategije švedskega odbora za podporo integraciji načela enakosti spolov – *Gender Main-streaming Support Committee (JämStöd)*. Švedski državni uradi (2006). *Moving ahead: Gender budgeting in Sweden* Van Beveren, Jacintha, Thera van Osch in Sheila Quinn, 2004, *Budgeting for all: Manual for local gender budget initiatives*, Vrouwen Alliantie, Utrecht. Von Felton, Mirjam (2008) v *Gender-responsive budget analysis in the Canton of Basel-Stadt*, Švica. Uredništvo: Office for Gender Equality of the Canton of Basel-Stadt, Statistical Office of the Canton of Basel-Stadt, Women's Council of the Canton of Basel-Stadt. Weinmann, Ute (2007), *Implementation of gender budgeting in the Federal State of Berlin*. Prispevek, predstavljen na drugem andaluzijskem posvetovanju o gospodarstvu in načrtovanju proračuna z vidika spola. 12. in 13. december 2007, Malaga.

Sektor za enakost spolov
Generalni direktorat za človekove pravice in pravne zadeve
Svet Evrope, F-67075 Strasbourg Cedex